

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ

ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων - Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - Πανεπιστήμιο Πειραιά

Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»

**Η Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα και ο ρόλος
της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η περίπτωση του Δήμου
Ζαγορίου.**

Δήμος Π. Κασπαρίδης

Σεπτέμβριος 2018

Department of Political Studies and International Relations - University of Peloponnese
Department of Economics - Democritus University of Thrace
Department of Economics - Aristotle University of Thessaloniki
Department of Business Administration - University of Piraeus

Interuniversity Interdepartmental
Master Program in
«Local and Regional Government and Development»

**The Development of Mountainous Areas in Greece and the
role of Local Government. The case of the Municipality of
Zagori.**

Dimos P. Kasparidis

September 2018

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών

.....

(Υπογραφή)

*«Ν' αγαπάς την ευθύνη
να λες εγώ, εγώ μονάχος μου
θα σώσω τον κόσμο.
Αν χαθεί, εγώ θα φταίω...»*

Νίκος Καζαντζάκης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Τελειώνοντας τη διπλωματική μου εργασία, οφείλω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση της. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Κυρίτση Ιωάννη, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, που μου εμπιστεύθηκε την ανάληψη της παρούσας εργασίας καθώς και για την καθοδήγηση καθ' όλη τη διάρκεια διεκπεραίωσης της.

Επιπρόσθετα, θέλω να απευθύνω ένα μεγάλο ευχαριστώ εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη μου κατά σειρά, στην οικογένεια μου, για τη διαρκή ηθική στήριξη, τη συμπαράσταση και την κατανόηση όλα αυτά τα χρόνια, που μου επέτρεψε την επιτυχή διεκπεραίωση και του δεύτερου κατά σειρά κύκλου μεταπτυχιακών μου σπουδών. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστώ θερμά τους φίλους μου για τη βοήθεια και τη συμπαράσταση τους καθώς και όποιο άλλο άτομο αποτέλεσε αρωγό στην επίτευξη και αυτού του στόχου.

Δήμος Π. Κασπαρίδης

Η Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η περίπτωση του Δήμου Ζαγορίου.

Σημαντικοί Όροι: Ορεινές Περιοχές, Τοπική Ανάπτυξη, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Αειφορία, Περιβάλλον, Δήμος Ζαγορίου.

Περίληψη

Οι ορεινές περιοχές της χώρας μας, αποτελούν θύλακες ανάπτυξης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο σχεδιασμού και εφαρμογής νέων πολιτικών με γνώμονα την αειφορία και την βιωσιμότητα του χαρακτήρα που θα έχουν. Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα της κρίσης, δημιουργήθηκε η ανάγκη για την εξεύρεση λύσεων ώστε να αναστηλωθεί η οικονομία της χώρας και να υποβοηθηθεί η μείωση του περιφερειακού χάσματος ανάπτυξης μεταξύ κέντρου και περιφέρειας. Οι παραπάνω λύσεις, οφείλουν να εκπληρώνουν τους στόχους που έχουν τεθεί από την οικεία αλλά και την Ευρωπαϊκή νομοθεσία με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και στο περιβάλλον.

Η αξιοποίηση των πόρων που διαθέτουν οι ορεινές περιοχές, δύναται να συμβάλλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση του προβλήματος της μη ισόρροπης ανάπτυξης των ορεινών σε σχέση με τις πεδινές και παράκτιες περιοχές. Επιπλέον, ζητούμενο της τοπικής ανάπτυξης αποτελεί πώς οι νέες κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές που συντελούνται δε θα αποτελέσουν παράγοντα υποβάθμισης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από ένα υπόβαθρο, στο οποίο γίνεται μια προσέγγιση του ζητήματος της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της χώρας μας σε συνδυασμό με τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση, έχοντας ως περίπτωση μελέτης τον Δήμο Ζαγορίου, που όπως είναι ευρέως γνωστό αποτελείται από ένα σύστημα ορεινών παραδοσιακών οικισμών ιδιαίτερης αισθητικής και πολιτιστικής αξίας.

The Development of Mountainous Areas in Greece and the role of Local Government. The case of the Municipality of Zagori.

Keywords: Mountainous Areas, Local Development, Local Government, Sustainability, Environment, Municipality of Zagori.

Abstract

The mountainous regions of our country, are developing clusters at a broader planning framework and implementation of new policies in a sustainable manner and the viability of the character will have. In recent years in Greece of crisis, created the need for finding solutions to restored the country's economy and help the reduce of regional development gap between center and periphery. These solutions, must fulfill the targets set by the house and European legislation respecting human entitlement and the environment.

The exploitation of the resources, available in the mountainous regions, can make a significant contribution to addressing the problem of the unbalanced development of the mountains in relation to the lowlands and coastal areas. Moreover, the issue of local development is how the new socio-economic changes that take place, will not be a factor in degradation of the natural and cultural heritage.

This thesis consists of a background, which is an approach to the development of mountain regions of our country combined with the role that the Local Government can play, having as a case of study the Municipality of Zagori, which, as it is well known, consists of a system of mountainous traditional settlements of particular aesthetic and cultural value.

Περιεχόμενα

Περίληψη	
Abstract	
Κατάλογος Εικόνων	
Κατάλογος Πινάκων	
Κατάλογος Διαγραμμάτων	
Συντμήσεις	
Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	15
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ	15
1.1 Εισαγωγή	15
1.2 Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών	16
1.2.1 Γενικά για τις Ορεινές Περιοχές	16
1.2.2 Βιώσιμη Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών.....	19
1.2.3 Προβλήματα στην Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών.....	21
1.3 Τοπική Αυτοδιοίκηση και Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών.....	22
1.3.1 Τοπική και Ενδογενής Οικονομική Ανάπτυξη	25
1.3.2 Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»	27
1.3.3 Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (2014-2020)	28
1.3.4 Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016.....	31
1.3.5 Εθνικό Σχέδιο με αναπτυξιακό πρόγραμμα για ορεινούς Δήμους (ΚΕΔΕ).....	32
1.4 Σκοπός της εργασίας.....	33
Β΄ ΜΕΡΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	34
ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	34
2.1 Οριοθέτηση Περιοχής Μελέτης.....	34
2.2 Γενικά Χαρακτηριστικά του Δήμου Ζαγορίου.....	35
2.3 Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά	37
2.4 Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά	39
2.5 Οικονομική Δραστηριότητα.....	41
2.5.1 Τουρισμός.....	44
Γ΄ ΜΕΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	47
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	47
3.1 Η Μέθοδος της Ανάλυσης SWOT	47
3.2 Αξιολόγηση της Περιοχής Μελέτης με τη χρήση της Ανάλυσης SWOT.....	50

3.2.1 Δυνάμεις	50
3.2.2 Αδυναμίες	51
3.2.3 Ευκαιρίες	51
3.2.4 Απειλές	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	54
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	54
4.1 Αναπτυξιακές προτάσεις	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	67

Κατάλογος Εικόνων

1. Προσδιορισμός των ορεινών – μειονεκτικών περιοχών της Ε.Ε – 27	16
2. Αραιοκατοικημένες Ορεινές και Νησιωτικές Περιοχές της Ε.Ε	18
3. Ποσοστό ορεινής έκτασης και ποσοστό ορεινού πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε.	19
4. Στοιχεία απορροφητικότητας ΕΣΠΑ 2014- 2020	30
5. Βίκος	34
6. Γεφύρι του Κόκκορη ή Νούτσου	35
7. Ασπράγγελοι	38
8. Μεγάλο Πάπιγκο	45
9. Συνοπτική Παρουσίαση Ανάλυσης SWOT	48

Κατάλογος Πινάκων

1.1 Έκταση των Ορεινών Περιοχών σε Ελλάδα – Ε.Ε	21
1.2 Πληθυσμός των Ορεινών Περιοχών σε Ελλάδα – Ε.Ε	22
3.1 Συνοπτική καταγραφή των σημαντικότερων σημείων της Ανάλυσης SWOT για το Δήμο Ζαγορίου	53

Κατάλογος Διαγραμμάτων

2.1 Απογραφή πληθυσμού 1991-2011	40
2.2 Οικονομική δομή Δήμου Ζαγορίου, 2011	42
2.3 Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, 2011	43

Συντμήσεις

ISO	International Organization for Standardization
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
UNEP	United Nations Environment Programme
UNEP-WCMC	UNEP World Conservation Monitoring Centre
Α.Ε.Π	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Α.Π.Ε	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
Δ.Ε	Δημοτική Ενότητα
Ε.Ε	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛ.ΣΤΑΤ.	Ελληνική Στατιστική Αρχή
Ε.Ο.Τ.	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
Ε.Σ.Υ.Ε	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΕΔΕ	Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Ο.Π.Α.Α.Χ	Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου
Ο.Τ.Α	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ε.	Περιφερειακή Ενότητα
ΠΕΔΗ	Περιφερειακή Ένωση Δήμων Ηπείρου
ΠΕΠ	Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
ΣΑΤΑ	Συλλογική Απόφαση Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΣΔΙΤ	Συμπράξεις Δημοσίου – Ιδιωτικού Τομέα
Τ.Α.	Τοπική Αυτοδιοίκηση
ΤΕΠ	Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

ΤΚ	Τοπική Κοινότητα
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών
ΥΠΑΑΝ	Υπουργείο Ανάπτυξης
Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

1.1 Εισαγωγή

Οι ορεινές περιοχές ως μια σημαντική γεωγραφική ενότητα σε επίπεδο τόσο Ε.Ε όσο και Μεσογειακών χωρών, λόγω της γεωγραφίας και της ιστορίας τους, κατέχουν μια σημαντική θέση τόσο στη γεωστρατηγική κατάσταση αλλά και στη γεωπολιτική αυτών των χωρών (Coz le, 1990). Οι ορεινές περιοχές είτε ως χώροι υψηλής οικολογικής και πολιτισμικής αξίας είτε ως ζωτικοί συνεκτικοί χώροι της ευρύτερης εθνικής επικράτειας οφείλουν να βρίσκονται στο επίκεντρο του συλλογικού ενδιαφέροντος και ως εκ τούτου οφείλουν να απαιτούν τόσο τη συλλογική προσπάθεια όσο και τη χρήση χρηματοδοτικών πόρων για την υποστήριξη και την επιβίωσή τους (Bazin, 1998). Η ανάδειξη του πλούτου των ορεινών περιοχών πηγάζει από την ανάγκη για ενημέρωση και γνώση όλων των τοπικών παραγωγικών διαδικασιών, αλλά και για τη δημογραφική εξισορρόπηση (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2006).

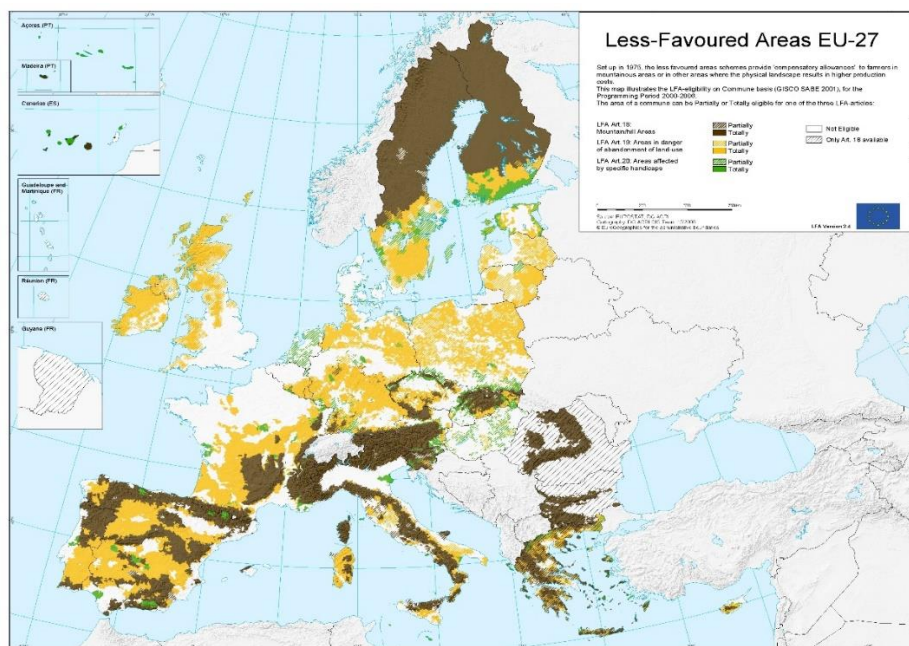
Ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας με την ανάληψη πρωτοβουλιών έχει αναγνωριστεί ως ιδιαίτερα σημαντικός για την αειφορική ανάπτυξη των Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών της Ελλάδας (Arabatzis *et al.* 2011). Η δυναμική και το εύρος της οικοδόμησης εδαφικών περιοχών εξαρτάται από την ικανότητα των τοπικών κοινωνιών να οργανωθούν και να ελέγξουν τις σχέσεις με τον χώρο αλλά και τις διαδικασίες αξιοποίησης των πόρων τους (Allaire, 2011). Την εξέλιξη αυτή στηρίζει το πέρασμα από τη δημόσια διοίκηση στην δημόσια χωρική δράση (Γούσιος, 2008). Η ικανότητα επομένως μιας περιοχής να αυτό - οργανωθεί, καταδεικνύει την ικανότητά της να αποτελέσει μια ενιαία αναπτυξιακή οντότητα (Goussios & Beriatos, 2008). Η εξασφάλιση του τοπικού πλούτου σε συνδυασμό με την ορθολογική χρήση του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και της πολυδραστηριότητας, συμβάλλουν στη αναπαραγωγή του τοπικού συστήματος παραγωγής, το οποίο εύκολα μπορεί να αναπτυχθεί σε παραγωγικά συστήματα οικογενειακού τύπου, όπως αυτά των ορεινών περιοχών (Campagne & Pecqueur, 2009).

1.2 Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών

Οι ορεινές περιοχές συνιστούν τα τελευταία χρόνια ένα πολύ σημαντικό πεδίο έρευνας για μία σειρά από λόγους, οι οποίοι σχετίζονται κυρίως με την ορθή διαχείριση και αξιοποίηση των πόρων τους για την επίτευξη της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής και την περιβαλλοντική τους προστασία. Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών προϋποθέτει την υιοθέτηση μίας διεπιστημονικής προσέγγισης, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η κατανόηση του δυναμικού περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα ο σχεδιασμός και καθορίζονται οι στρατηγικές για τη μελλοντική ανάπτυξη των περιοχών αυτών, λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές που επηρεάζουν τους τρεις βασικούς πυλώνες ανάπτυξης, το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία (Lundstrom *et al*, 2007).

Εικόνα 1

Προσδιορισμός των ορεινών – μειονεκτικών περιοχών της Ε.Ε - 27

Πηγή: European Union (2008) Rural Development in European Union – Statistical and Economic Information – Report 2008

1.2.1 Γενικά για τις Ορεινές Περιοχές

Αρχικά, από το UNEP - WCMC (United Nations Environment Programme - World Conservation Monitoring Centre), καθορίστηκαν 6 κατηγορίες ορεινών περιοχών (Γεροντέλη *et al*, 2010):

- Υψόμετρο 300 - 1000 μέτρα asl (above sea level) και LER (local elevation range) > 300 μέτρα (αλλαγές υψομέτρου σε ακτίνα 7 χλμ.)
- Υψόμετρο 1000 - 1500 μέτρα asl, > 300 μέτρα LER (αλλαγές υψομέτρου σε ακτίνα 7 χλμ.) ή > 5° κλίση
- Υψόμετρο 1.500 - 2.500 μέτρα asl και > 2° κλίση
- Υψόμετρο 2.500 - 3.500 μέτρα asl
- Υψόμετρο 3.500 - 4.500 μέτρα asl
- Υψόμετρο > 4.500 μέτρα asl

Αργότερα, το 2002 το UNEP - WCMC πρόσθεσε και μια 7η κατηγορία, όσον αφορά στις απομονωμένες εσωτερικές λεκάνες και τα οροπέδια, με αλλαγές υψομέτρου σε ακτίνα 7 χλμ. (από 5 χλμ. που ήταν παλαιότερα).

Στα πλαίσια της μελέτης του ερευνητικού κέντρου Nordic Centre for Spatial Development, οροθετήθηκαν οι ορεινές περιοχές λαμβάνοντας υπόψη και τον παράγοντα του κλίματος. Έτσι συμπεριλήφθηκαν στις ορεινές περιοχές, περιοχές και κάτω από τα 300m. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με ενημερωτικό σημείωμα του (πρώην) Υπουργείου Γεωργίας, για την ένταξη των Δήμων, κοινοτήτων και οικισμών της Ελλάδας στις περιοχές της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ, ισχύουν τα εξής: Στις Ορεινές περιοχές, (Άρθρο 3, Παρ. 3) εντάσσονται Δήμοι, κοινότητες και οικισμοί που έχουν τις ακόλουθες προϋποθέσεις (Γεροντέλη *et al*, 2010):

- i. η έκταση τους (κτηματική) βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα
- ii. η έκταση τους (κτηματική) βρίσκεται μεταξύ 600 - 800 μέτρων και οι κλίσεις του εδάφους είναι τουλάχιστον 16%
- iii. η έκταση τους (κτηματική) βρίσκεται σε υψόμετρο κάτω από 600 μέτρα με κλίσεις εδάφους τουλάχιστον 20%.

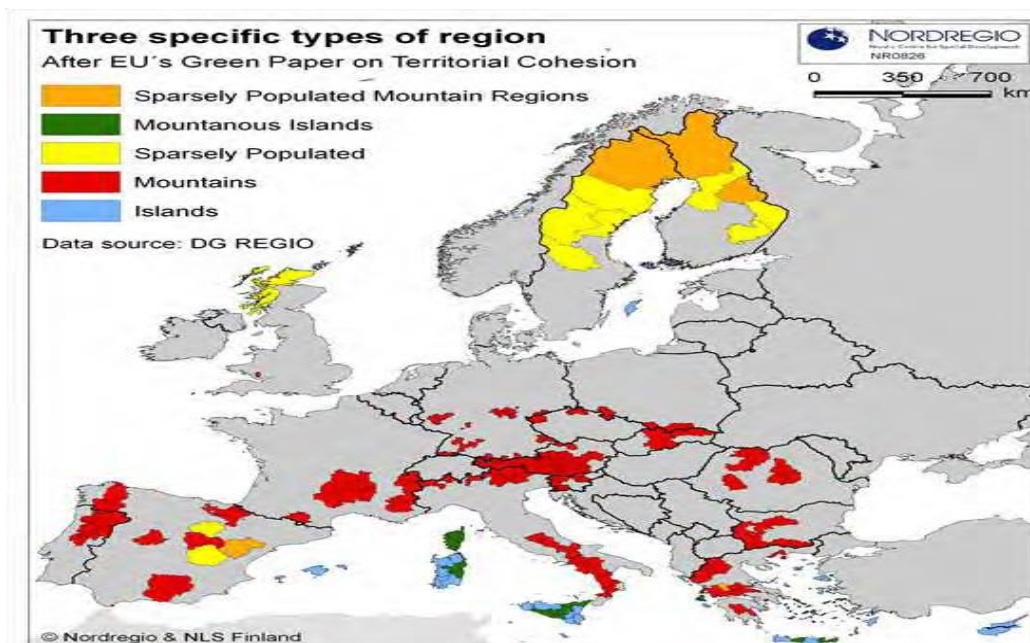
Εάν ένας Δήμος, κοινότητα ή οικισμός έχει μία από τις παραπάνω περιπτώσεις σε ποσοστό κτηματικής έκτασης περίπου 80% ή το άθροισμα των περιπτώσεων (i), (ii), (iii) είναι τουλάχιστον 80% επί του συνόλου της κτηματικής τους έκτασης, τότε είναι δυνατόν να ανήκει στις ορεινές περιοχές. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος κατηγοριοποιεί τις ημιορεινές και ορεινές περιοχές ως εξής (Γεροντέλη *et al*, 2010):

A. Ημιορεινές: οι κοινότητες που η εδαφική τους περιοχή, βρίσκεται στις υπώρειες των βουνών ή η έκτασή τους μοιράζεται η μισή περίπου στην πεδιάδα και η άλλη μισή στο βουνό, με υψόμετρο πάντα μέχρι τα 800 μέτρα, για το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής της κοινότητας.

B. Ορεινές: οι κοινότητες εκείνες που η εδαφική τους επιφάνεια είναι κεκλιμένη και κατ' εξοχήν ανώμαλη, χωρίζεται επιπλέον από χαράδρες είτε καλύπτεται από ορεινούς όγκους που δημιουργούν πολλαπλές και βαθιές εδαφικές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές μεγαλύτερες των 400 μέτρων. Επίσης, όλες εκείνες οι κοινότητες που η εδαφική τους επιφάνεια ή μεγάλο μέρος αυτής βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από τα 800 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας.

Εικόνα 2

Αραιοκατοικημένες Ορεινές και Νησιωτικές Περιοχές της Ε.Ε

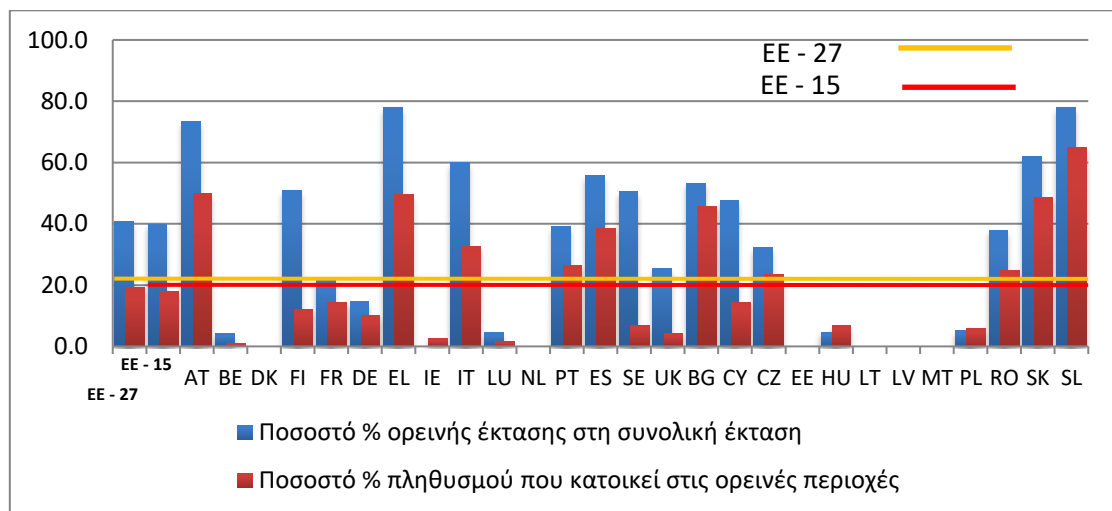
Πηγή: <http://www.nordregio.se/en/Maps--Graphs/05-Environment-and-energy/Land-Use--Urban-Rural-Typology-in-Europe>

Σύμφωνα με μελέτη της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας περίπου το 70% της γεωργικής γης της Ελλάδας βρίσκεται σε ορεινές ή σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές (Martins & Spendlingwimmer, 2009). Με βάση το Νόμο 3852/2010 άρθρο 1, οι ορεινοί Καλλικρατικοί δήμοι ορίζονται ανά Περιφερειακή Ενότητα (πρώην Νομό) και αριθμούν συνολικά τους 31, δηλαδή το 9,5% του συνολικού αριθμού των Δήμων. Βρίσκονται σε 20 Περιφερειακές Ενότητες, οι οποίες διαθέτουν στην πλειονότητά τους από ένα ή δύο το πολύ ορεινούς Δήμους εκτός από τις Π.Ε.

Ιωαννίνων και Χανίων που έχουν 5 και 3 αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι ανάμεσα σε αυτές τις Π.Ε. δεν περιλαμβάνονται εκείνες της Ροδόπης, Φωκίδας, Κοζάνης και άλλες οι οποίες είναι κατεξοχήν ορεινές περιοχές. Οι ορεινοί Δήμοι καταλαμβάνουν συνολικά έκταση ίση με το 10% περίπου της έκτασης της χώρας (13.572 τ.χ.) όταν ο πραγματικός ορεινός χώρος με βάση τα κριτήρια της ΕΛ.ΣΤΑΤ. φτάνει το 42%. Από την άλλη πλευρά και σύμφωνα πάντα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ., κατά την απογραφή του 2001 οι ορεινοί Καποδιστριακοί ΟΤΑ αντιπροσώπευαν την πλειονότητα του συνόλου των Δήμων και της έκτασης της ελληνικής επικράτειας. Με την αύξηση λοιπόν, του μεγέθους του ΟΤΑ μειώνεται η ακρίβεια και η λεπτομέρεια στον καθορισμό των ορεινών περιοχών εφόσον ως χωρική μονάδα λαμβάνεται ο νέος μεγαλύτερος Δήμος και όχι ένα υποσύνολο του. Δεν μειώνεται όμως η συνολική έκταση του ορεινού χώρου διότι, τα τιθέμενα κριτήρια της ΕΛ.ΣΤΑΤ. εφαρμοζόμενα σε μεγαλύτερες διοικητικές μονάδες αυξάνουν μάλλον την συνολική επιφάνεια διότι συμπαράσφουρουν και μη ορεινές περιοχές που ανήκουν στον ίδιο Δήμο (Λουλάκης, 2011).

Εικόνα 3

Ποσοστό ορεινής έκτασης και ποσοστό ορεινού πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε.

Πηγή: Nordregio (2004), Mountain Areas in Europe

1.2.2 Βιώσιμη Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών

Οι λιγότερο ευνοημένες περιοχές βρίσκονται στο επίκεντρο της πολιτικής της Ε.Ε λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και της υψηλής σημασίας τους (Eliasson *et al.* 2010). Προκειμένου να επιτευχθεί η αειφορική ανάπτυξη στις παραπάνω περιοχές είναι απαραίτητο οι κυβερνήσεις να τις

στηρίζουν και να διασφαλιστεί η ύπαρξη μιας κοινωνίας φιλικής προς το περιβάλλον (Kowalczyk *et al.* 2014).

Είναι γνωστό ότι η βιώσιμη ανάπτυξη καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς όμως να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες (Brundtland, 1987). Παράλληλα με την αυξανόμενη ποικιλία των ορεινών φορέων, η εδραίωση της βιώσιμης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών ως διεθνής κανόνας, έχει φέρει τις οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές διαστάσεις ακόμα πιο κοντά μεταξύ τους. Στο παρελθόν, τα βουνά ήταν σε μεγάλο βαθμό το επίκεντρο των τομεακών πολιτικών στη δασοκομία, τη γεωργία, την ανάπτυξη της ενέργειας, ή στο τουρισμό. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων είκοσι ετών, οι στρατηγικές και τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών έχουν ενθαρρύνει την ολοκλήρωση της πολιτικής και την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης ως βασική αρχή (Kohler *et al.* 2012).

Η βιώσιμη ανάπτυξη σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές μπορεί να προσδιορισθεί ως η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των επισκεπτών και των περιοχών υποδοχής και συγχρόνως αυξάνει τις αναπτυξιακές επιλογές και δυνατότητες. Κατ'αυτό τον τρόπο, οι τοπικές κοινωνίες ωφελούνται από την επίτευξη των δικών τους στόχων αποφεύγοντας το κόστος επιλογής. Επιπλέον, η διαχείριση των πόρων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτονται οι οικονομικές, οι κοινωνικές καθώς και άλλες ανάγκες. Ακόμη, διατηρείται το σύστημα υποστήριξης της διαβίωσης, η πολιτιστική ακεραιότητα και διαμορφώνονται ορισμένοι οικονομικοί, κοινωνικοί, φυσικοί, πολιτιστικοί και θεσμικοί όροι, αλλά και η απαραίτητη τεχνογνωσία για τη συνεχή ανατροφοδότηση της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης (Μπιτσάνη, 2004).

Οι ορεινές περιοχές παρά το γεγονός ότι κατέχουν ένα σημαντικό ποσοστό στην έκταση της χώρας αλλά και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ιστορία την οικονομία και στην κοινωνία, δεν αποτέλεσαν μέχρι σήμερα το αντικείμενο μιας ολοκληρωμένης εθνικής πολιτικής. Επομένως, είναι επιτακτική μια πολιτική για τις ορεινές περιοχές που να τροποποιεί τη σχέση τους με την οικονομία και την κοινωνία ώστε να αντιμετωπιστεί επί της ουσίας η αδυναμία εκσυγχρονισμού του παραγωγικού συστήματος και να ανατραπεί η φθίνουσα οικονομικά τους πορεία. Η πολιτική αυτή, θα πρέπει να στοχεύει στην ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη του ορεινού χώρου η οποία επιτρέπει σε αυτές τις περιοχές τη πρόσβαση σε επίπεδα και συνθήκες διαβίωσης παρόμοιες με εκείνες άλλων ανεπτυγμένων περιοχών. Αυτή η ανάπτυξη, η οποία βασίζεται στην αξιοποίηση του εγχώριου δυναμικού, θα επιτρέψει στις ορεινές κοινωνίες να εξελιχθούν προστατεύοντας και ανανεώνοντας τον πολιτισμό αλλά και την ταυτότητα τους (Γουργιώτης, 2007).

1.2.3 Προβλήματα στην Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές είναι ιδιαίτερα. Οι ιδιαιτερότητές τους εκφράζονται χωρικά, με αποτέλεσμα να υπάρχουν διαφορετικές εκφάνσεις του ίδιου προβλήματος όχι μόνο σε ορεινές περιοχές που ανήκουν σε διαφορετικές ηπείρους ή χώρες, αλλά ακόμα και σε δύο περιοχές που ανήκουν στο ίδιο Κράτος ή ίδιο στον ορεινό όγκο (Γκέκας, 2017). Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ορεινές περιοχές εντοπίζονται στην έντονη περιφερειακότητα, την άνιση πρόσβαση σε δίκτυα υποδομών και δίκτυα γνώσης και καινοτομίας, την πληθυσμιακή συρρίκνωση, την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος που προκαλούν κυρίως οι ανθρώπινες δραστηριότητες και, ως εκ τούτου, το περιορισμένο ενδιαφέρον για τη χωροθέτηση δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να τονώσουν την τοπική οικονομία. Ακόμη, όπως δείχνουν οι σχετικές έρευνες, σημαντικά αναμένονται να είναι τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσουν οι ορεινές περιοχές εξ αιτίας του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, οι ενδείξεις του οποίου εμφανίζονται ταχύτερα και εντονότερα σε ζώνες με μεγάλα υψόμετρα και έντονο ανάγλυφο (Becker and Bugmann 1999, Scott 2003).

Πίνακας 1.1

Έκταση των Ορεινών Περιοχών σε Ελλάδα – Ε.Ε

	Συνολική Έκταση (1000 τ.χλμ)	Έκταση ορεινών δήμων (1000 τ.χλμ)	Ποσοστό % ορεινής έκτασης στη συνολική έκταση
Ελλάδα	132,22	102,98	77,9
ΕΕ-27	4.761	1.935	40,6

Πηγή: Nordregio (2004), Mountain Areas in Europe

Στα κράτη με αποκεντρωμένη οργάνωση και δομή, οι ορεινές περιοχές υπέστησαν πολύ μικρότερες δημογραφικές πιέσεις από ότι στα κράτη με συγκεντρωτική οργάνωση. Όπως παρατηρήθηκε, οι δημογραφικές μετακινήσεις στα φτωχότερα Ευρωπαϊκά κράτη πραγματοποιήθηκαν σε πολύ μεγαλύτερες αποστάσεις και πολλές φορές συνδυάστηκαν με τη διεθνή μετανάστευση, από τις μετακινήσεις από πλουσιότερες περιοχές (Γκέκας, 2017).

Τις τελευταίες δεκαετίες, με τη μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας στην αγροτική οικονομία και την αύξηση της παραγωγικότητας στη γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή, οι ορεινές περιοχές φαίνεται να αδυνατούν να παρακολουθήσουν τις σύγχρονες εξελίξεις. Η ανισότητα, όσον αφορά στην παραγωγή και την παραγωγικότητα με τις άλλες αγροτικές περιοχές διευρύνθηκε.

Τα προβλήματα αυτά έχουν οδηγήσει σε μεγάλη συρρίκνωση της συμμετοχής του αγροτικού εισοδήματος στην τοπική οικονομία. Και αυτό το φαινόμενο δεν έχει μία ενιαία έκφραση σε όλες τις ορεινές περιοχές (Γκέκας, 2017).

Πίνακας 1.2
Πληθυσμός των Ορεινών Περιοχών σε Ελλάδα – Ε.Ε

	Συνολικός Πληθυσμός	Πληθυσμός που κατοικεί στις ορεινές	Ποσοστό % του πληθυσμού που κατοικεί στις ορεινές περιοχές.
Ελλάδα	10.817.789	5.365.931	49,6
ΕΕ-27	481.326.133	85.330.157	17,3

Πηγή: Nordregio (2004), Mountain Areas in Europe

Σύμφωνα με τον Μπεριάτο Η. (1999), τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών μπορούν να χωριστούν σε τρεις επιμέρους υποενότητες:

1. Στην έλλειψη διασύνδεσης των αναπτυξιακών ενεργειών σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Όπως είναι γνωστό, δίνεται έμφαση στον τριτογενή και στον δευτερογενή τομέα όπου και τα κονδύλια είναι γρηγορότερο αποσβέσιμα, ενώ ο πρωτογενής τομέας παραμελείτε συστηματικά.

2. Ο έντονος ανταγωνισμός ανάμεσα στους τομείς της οικονομίας ακόμα και στην έδρα των ορεινών περιοχών. Οι ανταγωνισμοί που υπάρχουν σήμερα στους τομείς της οικονομίας στις ορεινές περιοχές και που έχουν δημιουργηθεί μέσα από την εφαρμογή διάφορων αναπτυξιακών προγραμμάτων, είναι πολύ ισχυρότεροι σε σχέση με τους ανταγωνισμούς που υπήρχαν παλαιότερα.

3. Η αδυναμία ενσωμάτωσης των αναπτυξιακών ενεργειών και σχεδίων σε τοπικό επίπεδο. Το πρόβλημα αυτό απορρέει από την άγνοια των τοπικών ιδιοτεροτήτων και δυναμικών.

1.3 Τοπική Αυτοδιοίκηση και Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών

Αν θεωρήσουμε την Τοπική Αυτοδιοίκηση ως μια ανοιχτή κοινότητα και ως μια διοικητική, πολιτική, οικονομική, οικολογική, κοινωνική και πολιτιστική οντότητα, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο κύριος ρόλος της είναι η ανάπτυξη μιας συλλογικής και θεσμικής δράσης με σκοπό την ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας (Μπαγινέτας, 2013). Επιπλέον, η δομή και η διάρθρωση της

Τοπικής Αυτοδιοίκησης έχει να παρουσιάσει μια πολύ σημαντική εξέλιξη τα τελευταία χρόνια (Πρόγραμμα Καποδίστριας και Πρόγραμμα Καλλικράτης).

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) έχουν πλέον αρχίσει να λειτουργούν σαν οργανωμένες επιχειρήσεις, αναδιαμορφώνοντας ριζικά τις σχέσεις οικονομίας, πολιτικής, αγορών, περιβάλλοντος, κοινωνίας, πολιτών, πληροφόρησης, επικοινωνίας αλλά και γνώσης, δεδομένα τα οποία παρουσιάζουν συνεχώς δυναμική εξέλιξη. Η αναζήτηση της καινοτομίας, της νέας πολιτικής και γενικότερα της ουσίας και της ρεαλιστικής προσέγγισης, συνοψίζουν την ταυτότητα και το ζητούμενο των πολιτών, τόσο για την Αυτοδιοίκηση όσο και για τους πολίτες. Η ρεαλιστική προσέγγιση της νέας πραγματικότητας για την δημοτική πολιτική, αφορά την ύπαρξη ενός κεντρικού στόχου – στρατηγικού σχεδιασμού. Αναμφισβήτητα, η αγάπη για το τόπο είναι η εναρκτήρια προϋπόθεση για να προσφερθεί κανείς στη μάχη της διαρκούς βελτίωσης της καθημερινότητας. Κάτι τέτοιο απαιτεί από τους δημόσιους φορείς να κινήσουν μια άλλη πιο πολύπλοκη διαδικασία ανάπτυξης, συνδυάζοντας σκοπούς και πολιτικές οι οποίες πηγάζουν και από τα δύο πρότυπα, αυτό της ανάπτυξης εκ των άνω αλλά και της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης (Θερμογιάννη, 2014).

Ο ρόλος των Ο.Τ.Α καθίσταται πρωταγωνιστικός για τις τοπικές κοινωνίες, καθώς η ανάδειξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε κύριο μοχλό ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις της εποχής μας. Σε ένα παγκοσμιοποιημένο και ανταγωνιστικό περιβάλλον, η ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων και συγκριτικών πλεονεκτημάτων μιας περιοχής αποτελούν πλέον μονόδρομο για ανάπτυξη και απασχόληση και πεδίο ευθύνης και αρμοδιότητας των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Απαραίτητη για την επιτυχία των επενδυτικών προγραμμάτων Αειφορικής Ανάπτυξης είναι η ύπαρξη μιας υγιούς μορφής Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που θα διαθέτει τις γνώσεις και την ικανότητα να αντιλαμβάνεται και να επιλύει τα προβλήματα ανάλογα. Τόσο η Στρατηγική της Λισσαβόνας, όσο και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη θεωρούν απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των ποσοτικών και ποιοτικών στόχων που θέτουν, την καλή διακυβέρνηση και σε αυτό το πλαίσιο την ενεργητική εμπλοκή των τοπικών παραγόντων. Οι τοπικοί φορείς γνωρίζουν καλύτερα από οποιονδήποτε τα μικροοικονομικά δεδομένα της περιοχής τους και μπορούν να προτείνουν λύσεις προσαρμοσμένες και εφαρμόσιμες στις ιδιαιτερότητές τους (Σιούτη, 2001).

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση επομένως, θα πρέπει να στρέψει την προσπάθειά της στην ενθάρρυνση, στην ενδυνάμωση και στον συντονισμό των ατόμων, ώστε να ενεργοποιηθούν και να δραστηριοποιηθούν, ανάλογα φυσικά και με τα ενδιαφέροντά τους, προς όφελος όλης της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, οι δομές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα πρέπει να καταβάλλουν σήμερα πολλές

προσπάθειες, με κριτικό και δημιουργικό συνδυασμό, να ενσωματώσουν το περιβάλλον ως αναπόσπαστο στοιχείο της εκάστοτε αναπτυξιακής τους δράσης, προκειμένου να συμβάλλουν σε ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης με κέντρο τον άνθρωπο και τις ανάγκες του στον οικονομικό, μορφωτικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό τομέα (Θερμογιάννη, 2014).

Η περιφερειακή αποκέντρωση αποτελεί σήμερα κοινή τάση στην Ευρώπη (Γκέκας & Μήτσου, 2011). Τα κράτη, προκειμένου να οργανώσουν καλύτερα την επικράτειά τους και να γίνουν αποτελεσματικότερα καθώς και ανταγωνιστικά σε παγκόσμιο επίπεδο, βρίσκονται σε μια διαδικασία αποκέντρωσης, δίνοντας έτσι περισσότερες δυνατότητες λήψης αποφάσεων σε χαμηλότερα διοικητικά επίπεδα (Hambleton & Gross, 2007). Οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να αναλάβουν δράσεις για να πραγματοποιήσουν τις εθνικές και περιφερειακές στρατηγικές για την περιφερειακή ανάπτυξη. Κάθε οργανισμός τοπικής αυτοδιοίκησης γνωρίζει καλύτερα τα προβλήματα της εκάστοτε περιοχής και κατανοεί τις ανάγκες και τις προσδοκίες του τοπικού πληθυσμού (Middleton & Hawkins, 2004). Οι δραστηριότητες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης θα πρέπει να έχουν στο επίκεντρο τους, την ικανοποίηση των τοπικών αναγκών και να ασχολούνται με τη βελτίωση της ευημερίας των κατοίκων τους. Επομένως, οι τοπικές κυβερνήσεις πρέπει να προωθήσουν την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, την χωρική οργάνωση, και την παροχή τοπικών δημόσιων αγαθών (Afonso & Fernandez, 2008).

Έτσι, λοιπόν, αποδεικνύεται ότι η τοπική αυτοδιοίκηση καλείται να παίξει έναν ρόλο συνέχειας και υποστήριξης στο σύστημα διακυβέρνησης ενός σύνθετου και μεταβαλλόμενου κοινωνικού χώρου. Βασική αποστολή των δήμων ως διοικητικών δομών σε σχέση με την περιβαλλοντική διαχείριση, μέσα από ένα πνεύμα συμμετοχικότητας και συναντίληψης με την τοπική κοινωνία και τους θεσμοθετημένους φορείς, μπορεί να είναι η διαχείριση των απορριμμάτων, η ενέργεια και η αειφόρος κατανάλωση, το δομημένο περιβάλλον και ο αστικός σχεδιασμός και η διαχείριση των υδάτινων πόρων (Τσάλτας, 2004). Στην Ελλάδα το πλαίσιο των αρμοδιοτήτων, που αφορούν στο περιβάλλον και την περιφερειακή ανάπτυξη, έχει μεταφερθεί στην Αυτοδιοίκηση (περιφερειακή και τοπική) μέσω αρμοδιοτήτων και εργαλείων που αποτυπώθηκαν στο πρόγραμμα “Καλλικράτης” (στο εξής “Καλλικράτης”), το οποίο είναι η θεσμική βάση της αποκεντρωμένης διοικητικής διαίρεσης της χώρας (“Καλλικράτης”, ν. 3852/2010).

1.3.1 Τοπική και Ενδογενής Οικονομική Ανάπτυξη

Η τοπική διακυβέρνηση, διαδραματίζει όλο και πιο έντονο ρόλο στη διαμόρφωση της ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης διαφόρων περιοχών. Σύμφωνα με τους Bennett. & Krebs (1991), ορίζεται η τοπική οικονομική ανάπτυξη ως μια υπο-εθνική, ακόμα και υπο-κρατική και υπο-περιφερειακή αναπτυξιακή διαδικασία, η οποία ολοκληρώνεται στο πλαίσιο μιας τοπικής αγοράς εργασίας, καλύπτοντας συχνά μια περιοχή μεγαλύτερη από αυτήν των ορίων της τοπικής διακυβέρνησης. Επίσης, οι τοπικές κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν πολλές προκλήσεις στην προσπάθειά τους να προωθήσουν την οικονομική ανάπτυξη και τη χρηστή διακυβέρνηση, τη μείωση της φτώχειας και την παροχή ορισμένων ποιοτικών δημόσιων υπηρεσιών. Μερικά κοινά προβλήματα είναι η ικανότητα και τα νομικά εμπόδια για συνεργασία μεταξύ των τοπικών αρχών, η ανεπαρκής συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, η ελλιπής χρηματοδότηση και το πλήθος των δημοτικών δομών.

Οι περιορισμοί της παραγωγικής ικανότητας θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε ένα σημαντικό εμπόδιο για την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών και την επίτευξη της δίκαιης και βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης (U.N.D.P., 2006). Το τοπικό αναπτυξιακό δυναμικό θα μπορούσε να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης, ενώ η κινητοποίηση των τοπικών πόρων με την ύπαρξη ενός μοντέλου λήψης αποφάσεων υποστηριζόμενων από την κοινότητα, αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα τοπικής ανάπτυξης βασιζόμενης στην κοινωνική καινοτομία (Moulaert & Nussbaumer, 2004).

Η έννοια της ανάπτυξης στο πλαίσιο ενός Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης δύναται να οριστεί ως η επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης μέσω της αύξησης της παραγωγικότητας (Kuznets, 1966), η επέκταση των δικαιωμάτων σε όλες τις κοινωνικές ομάδες μέσω της παροχής ίσων ευκαιριών και πρόσβασης στις κοινωνικές παροχές (Shepsle & Bonchek, 2010) και τέλος, η ενίσχυση της ορθής λειτουργίας των τοπικών θεσμών και υπηρεσιών (Bingham Powell, 2000). Σύμφωνα με τον Greffe (1993), η τοπική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία κατά την οποία τοπικοί φορείς, οργανισμοί και πληθυσμός κινητοποιούνται με σκοπό τη δημιουργία και ενίσχυση των δραστηριοτήτων και των υπηρεσιών μιας περιοχής, χρησιμοποιώντας στο έπακρο τους πόρους της.

Αναπόσπαστο μέρος των τοπικών αναπτυξιακών πολιτικών είναι η δυνατότητα τους να προσδώσουν προστιθέμενη αξία στις οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές που προωθούνται από τις εκάστοτε εθνικές κυβερνήσεις και να απαντήσουν στην αποτυχία του κεντρικού κράτους να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που αφορούν την απασχόληση και την ποιότητα ζωής, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες και μειονεκτούσες περιοχές (ΟΟΣΑ, 2001).

Η έννοια της τοπικής ανάπτυξης, αν και στενά συνδεδεμένη με αυτήν της ενδογενούς ανάπτυξης, διαφοροποιείται ως προς το εύρος της, καθώς χαρακτηρίζεται τόσο από ενδογενείς όσο και από εξωγενείς παράγοντες (Garofoli, 1992· Χριστοφάκης, 2004). Η εφαρμογή ισορροπημένων μορφών χωρικής ανάπτυξης και η πρόκριση του προτύπου της «εκ των κάτω» ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια (Bennett & McCoshon, 1993), έχουν αναδείξει το σημασία της έννοιας της ενδογενούς ανάπτυξης στη χάραξη πολιτικής. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (1999), χαρακτηριστικά τις ενδογενούς προσέγγισης αποτελούν η δημιουργία τοπικής καινοτομίας, η προσέλκυση ανθρώπινου κεφαλαίου, η ανάπτυξη της τοπικής επιχειρηματικότητας, η δημιουργία θέσεων εργασίας και κατ' επέκταση η βελτίωση της ποιότητας ζωής. Οι πιέσεις που ασκούνται από την παγκοσμιοποίηση και την κρίση των τελευταίων ετών επέκτειναν την έννοια της ενδογενούς ανάπτυξης, αυξάνοντας τη σημασία των διεθνών τοπικών θεσμών (Rallet, 1999), ενώ οδήγησαν στη μεταστροφή των κυρίαρχων αντιλήψεων για την ανάπτυξη του χώρου και στη μετεξέλιξη του πολιτικού προτύπου, το οποίο συνυπάρχει πλέον με το πρότυπο της τοπικής - ενδογενούς ανάπτυξης (Παπαδασκαλόπουλος, 1995).

Οι νέες μορφές αστικής διακυβέρνησης, που στην Ευρώπη τουλάχιστον έχουν ως βασικό πυρήνα την T.A., δημιουργούν αναμφίβολα συνθήκες συνεργασίας και ενεργοποιούν τοπικούς και υπερτοπικούς πόρους, συμβάλλουν στην τοπική αναπτυξιακή δυναμική, ενεργοποιούν το αδρανές ενδογενές δυναμικό, δημιουργούν συγκριτικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, εκσυγχρονίζουν τις γραφειοκρατικές δομές του τοπικού κράτους, δημιουργούν έσοδα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω αστική ανάπτυξη ή για αναδιανεμητικούς σκοπούς και τέλος δημιουργούν θέσεις εργασίας και βελτιώνουν το φυσικό αστικό περιβάλλον (Γετίμης, 2000). Σε μια αντίστοιχη εμπειρική έρευνα της Wong (1997), βρέθηκε ότι παρά το πλήθος των παραγόντων που έχουν προκύψει από τις θεωρίες της τοπικής ανάπτυξης, οι άμεσα εμπλεκόμενοι φορείς, όπως είναι η τοπική αυτοδιοίκηση, οι υπάλληλοι και οι κάτοικοι, θεωρούν ότι η εργασία, το κεφάλαιο, η γη, οι υποδομές και η γεωγραφική θέση μιας περιοχής είναι πρωτεύουσας σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη. Αφού ικανοποιηθούν οι εν λόγω παράγοντες, μπορεί να διερευνηθεί ο ρόλος δευτερευόντων παραμέτρων στην προώθηση της ανταγωνιστικότητας μιας περιοχής, όπως η κουλτούρα των επιχειρήσεων, η εικόνα και η ποιότητα ζωής.

Επίσης, η θεσμική αποκέντρωση και ειδικότερα, η συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών φορέων στην ενεργοποίηση της διαδικασίας τοπικής ανάπτυξης κρίνεται κεφαλαιώδους σημασίας (Αθανασόπουλος, 1992). Μπορεί να θεωρηθεί επίσης, η «εκ των κάτω προς τα άνω» (bottom-up) προσπάθεια από τους τοπικούς φορείς για τη βελτίωση των εισοδημάτων, των ευκαιριών απασχόλησης και της ποιότητας ζωής στις περιοχές τους, ως απάντηση στην αποτυχία των αγορών και των εθνικών κυβερνητικών πολιτικών να προσφέρουν τα απαιτούμενα, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες περιοχές και περιοχές που υφίστανται διαρθρωτικής προσαρμογής. Η ακριβής

τοπική αναπτυξιακή προσέγγιση που επιλέγεται τελικά, εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά περιοχής, τις τοπικές προτιμήσεις, τους στόχους και τους διαθέσιμους πόρους (OECD, 2001).

1.3.2 Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» διαδέχθηκε την «Στρατηγική της Λισαβόνας» και αποτελεί την κατευθυντήριο γραμμή για την ανάπτυξη στην Ευρώπη για τη δεκαετία που διανύουμε. Οι προτεραιότητες της «Ευρώπη 2020» είναι η βιώσιμη, έξυπνη και η με χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Είναι η πρώτη φορά που σε ευρωπαϊκό επίπεδο μια στρατηγική θεσπίζει ποσοτικούς στόχους, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκεκριμένα οι στόχοι της στρατηγικής είναι (Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης, 2014b):

- α) απασχόληση του 75% της ηλικιακής κατηγορίας 20-64 ετών·
- β) 3% του ΑΕΠ της ΕΕ πρέπει να επενδύεται στην Έρευνα και την Ανάπτυξη·
- γ) μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% σε σχέση με το 1990·
- δ) εξασφάλιση του 20% της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές·
- ε) αύξηση κατά 20% της ενεργειακής απόδοσης·
- στ) μείωση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου κάτω από 10%·
- ζ) ολοκλήρωση τριτοβάθμιων σπουδών τουλάχιστον για το 40% της ηλικιακής κατηγορίας 30-34 ετών·
- η) Μείωση τουλάχιστον κατά 20 εκατομμύρια των ατόμων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να βρεθούν σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι συγκεκριμένοι στόχοι λειτουργούν ως βάση για επιμέρους εθνικούς στόχους, ενώ η στρατηγική λειτουργεί ως πλαίσιο αναφοράς για ευρωπαϊκές πολιτικές με ορίζοντα το 2020.

Έχει υπάρξει κριτική στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» και ιδιαίτερα στην έλλειψη συγκεκριμένων μέτρων για την ποιότητα της εργασίας και την εργασιακή φτώχεια, μειώνοντας τη βαρύτητα της προτεραιότητας για χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στους οικονομικούς δείκτες της στρατηγικής (Ρομποτή, 2016). Παράλληλα, η περίοδος ύφεσης, ιδιαίτερα στα κράτη μέλη υπό το καθεστώς Δημοσιονομικής Προσαρμογής, έχει καθυστερήσει σημαντικά την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να τονίσουμε τη σημασία της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» στην κατάρτιση και υλοποίηση των ευρωπαϊκών

προγραμμάτων και χρηματοδοτικών εργαλείων για την προγραμματική περίοδο 2014-2020 (Centre of Expertise for Local Government Reform, 2017). Η κατανόηση, επομένως, των στοιχείων της στρατηγικής είναι καίριας σημασίας για τη χάραξη τοπικών στρατηγικών με γνώμονα την επιτυχημένη αξιοποίηση ευρωπαϊκών πόρων (Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 2017).

1.3.3 Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (2014-2020)

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης, το οποίο καλείται να συνδυάσει τις εθνικές ανάγκες και προτεραιότητες με την στρατηγική «Ευρώπη 2020» και στην επίτευξη των στόχων της (Δεληθέου κ.α., 2017).

Οι χρηματοδοτικές προτεραιότητες του είναι: α) Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας· β) Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση· γ) Προστασία του περιβάλλοντος – Μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον· δ) Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – ολοκλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη· ε) Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης, 2014a).

Δυο καινοτόμα χαρακτηριστικά του ΕΣΠΑ 2014-2020 είναι η εκπόνηση περιφερειακών Στρατηγικών (Έρευνας και Καινοτομίας) για την Έξυπνη Εξειδίκευση, οι οποίες συνδέραμαν στην ανάπτυξη δράσεων προσαρμοσμένων στις ανάγκες και τη δυναμική των ελληνικών περιφερειών, και οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις, στο πλαίσιο των οποίων δύναται η χρήση περισσοτέρων του ενός Ταμείων για την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση προβλημάτων και την ανάπτυξη μιας περιοχής. Το ΕΣΠΑ συγκροτείται από επτά τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, τα οποία απευθύνονται στο σύνολο της χώρας, και 13 περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα, στα οποία κάθε περιφέρεια καθορίζει του στόχους που πρέπει να επιτύχει. (Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης, 2014a).

Στις 17 Απριλίου 2014 υποβλήθηκε επίσημα από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το νέο Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020 (ΥΠΑΑΝ, 2014). Σύμφωνα με την αρχιτεκτονική του ΕΣΠΑ 2014-2020 οι πόροι των νέων ΔΤ (Κοινοτική συνδρομή ύψους 19,431 δις Ευρώ) κατανέμονται σε τέσσερα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΤΕΠ), δηλαδή ΕΠ εθνικής εμβέλειας και σε 13

Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), δηλαδή ένα για κάθε Περιφέρεια. Τα ΤΕΠ είναι (ΥΠΑΑΝ, 2014):

- «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»
- «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη»
- «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση»
- «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα»
- «Αγροτική Ανάπτυξη»
- «Αλιεία»

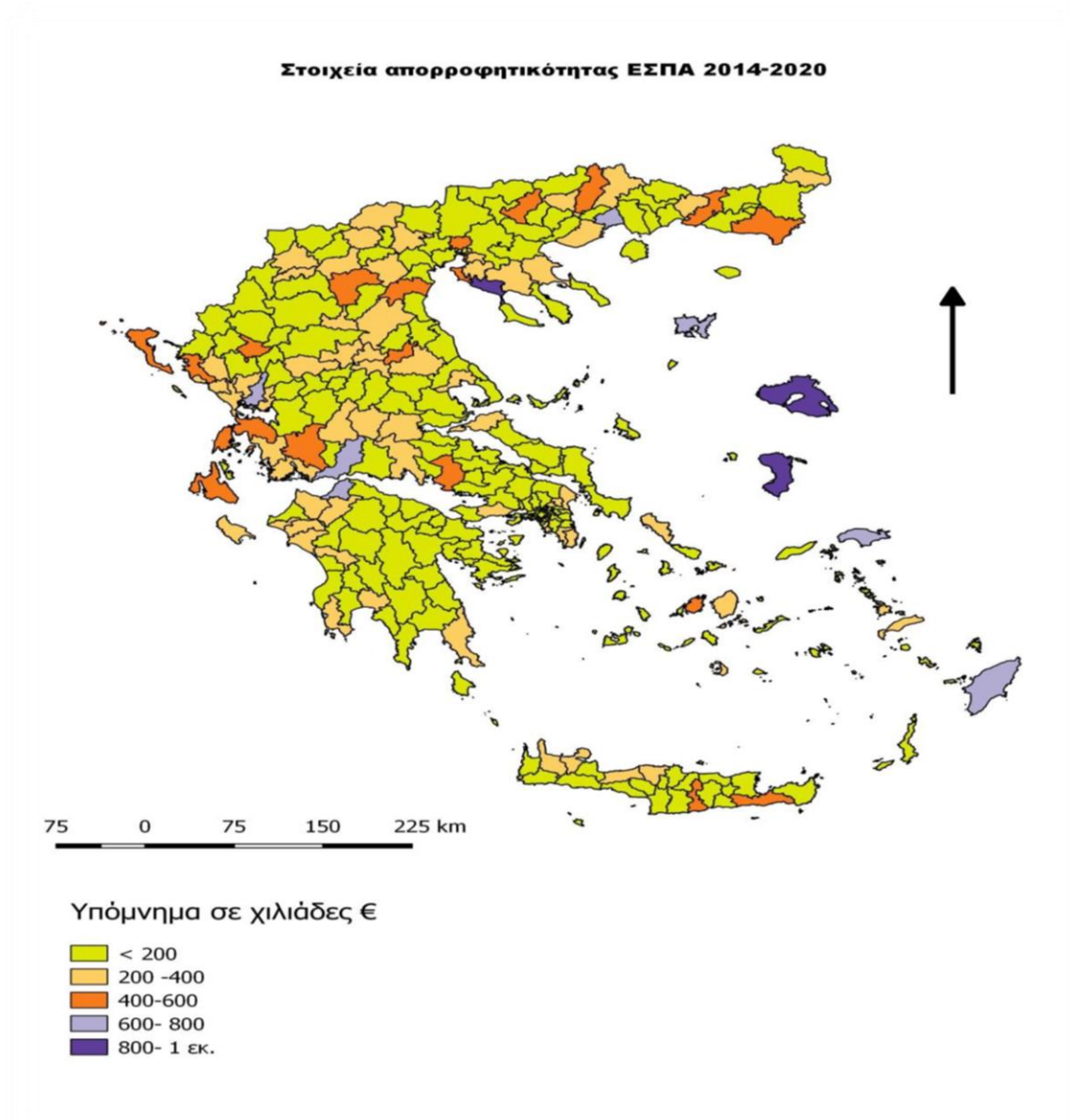
Κατά την εξειδίκευση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, λαμβάνεται μέριμνα, υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας ΕΣΠΑ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, ως Εθνικής Αρχής Συντονισμού, προκειμένου συγκεκριμένες κατηγορίες δράσεων και σημαντικοί πόροι να έχουν ως δικαιούχους τους δήμους της χώρας. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του νέου ΕΣΠΑ 2014-2020, αναγνωρίζεται η ανάγκη αξιοποίησης των νέων εργαλείων χωρικής ανάπτυξης, προκειμένου να ενισχυθεί η εδαφική συνοχή στον ελλαδικό χώρο (ΥΠΑΑΝ, 2014). Ως στρατηγικοί στόχοι ορίζονται επίτευξη της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και της διατήρησης των πόρων, με κινητήρες την ανταγωνιστικότητα και την τοπική επιχειρηματικότητα. Για την επίτευξη της ολοκληρωμένης χωρικής (τοπικής ή υπερτοπικής) ανάπτυξης αποφασίστηκε στην Ελλάδα η εφαρμογή των κάτωθι εργαλείων, σύμφωνα με τις προτάσεις της Επιτροπής και με τα όσα προβλέπουν οι κανονισμοί των ΔΤ (ΥΠΑΑΝ, 2014):

- Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη
- Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων
- Ολοκληρωμένη Χωρική Επένδυση

Η στρατηγική ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης με τη βοήθεια των παραπάνω εργαλείων εστιάζει στην αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των επί μέρους περιοχών της χώρας, καθώς και στην ενεργοποίηση των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων για την τοπική παραγωγική ανασυγκρότηση, σύμφωνα με την θεμελιώδη αρχή της αειφόρου ανάπτυξης (ΥΠΑΑΝ, 2014).

Εικόνα 4

Στοιχεία απορροφητικότητας ΕΣΠΑ 2014- 2020

Πηγή : <http://anaptyxi.gov.gr/>

Η Ελλάδα υποστήριξε την κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική, θεωρεί όμως παράλληλα σκόπιμο τα κράτη-μέλη και οι περιφέρειές τους να έχουν το δικαίωμα και την ευελιξία να σχεδιάσουν τα αναπτυξιακά τους προγράμματα με βάση τις ανάγκες και κυρίως τις δυνατότητες σε περιφερειακό επίπεδο (Πάλλης, 2013). Άλλωστε, η τοπική αυτοδιοίκηση έχει σημαντική εμπειρία στην αξιοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιχειρησιακών προγραμμάτων. Αυτά αποτελούν σοβαρά μέσα για τη διαμόρφωση, αλλά κυρίως για την εφαρμογή του αναπτυξιακού

σχεδιασμού. Σαφώς, ο κάθε δήμος μπορεί να επιλέγει τις προτεραιότητες για την τοπική ανάπτυξη, με κριτήρια που θέτει ο ίδιος. Συγχρόνως, όμως, πρέπει να συντονιστεί αποτελεσματικά, με τις βασικές επιλογές των περιφερειακών και των τομεακών πολιτικών, όπου στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, έμφαση δίνεται σε δράσεις που συνάδουν με τους άξονες προτεραιότητας (Μπέσιλα - Βήκα, Τοπική Αυτοδιοίκηση (Τόμος Ι), 2007).

1.3.4 Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016

Ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016 ορίζεται ως το «Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας». Στον παραπάνω Ν. θέτονται και ορισμένα γεωγραφικά κριτήρια, όπως (Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016, 2016):

- ✓ Επιχειρήσεις, των οποίων το υπαγόμενο επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε οργανωμένους υποδοχείς (Βιομηχανικές και Επιχειρηματικές Περιοχές, Επιχειρηματικά Πάρκα κλπ.) και δεν αφορούν σε εκσυγχρονισμό ή επέκταση υφιστάμενων δομών της ενισχυόμενης επιχείρησης,
- ✓ Επιχειρήσεις των οποίων το επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε Ειδικές Περιοχές: (453 Δημοτικές Ενότητες, 43,8% συνόλου, 19,5% του συνολικού μόνιμου πληθυσμού της χώρας), όπως:
 1. ορεινή
 2. παραμεθόρια: απόσταση 30 χλμ. από σύνορα, καθώς και τα νησιά της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, της νήσου της Σαμοθράκης του Νομού Έβρου και του Νομού Δωδεκανήσων,
 3. νησιά με πληθυσμό μικρότερο των 3.100 κατοίκων
 4. περιοχές με μείωση μόνιμου πληθυσμού > 30%, διάστημα 2001- 2011
 5. επιχειρήσεις των οποίων το επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε περιοχές με ιδιαίτερα αυξημένες μεταναστευτικές ροές και ιδίως: Αγαθονήσι, Κάλυμνος, Καστελόριζο, Κως, Λέρος, Λέσβος, Σάμος, Σύμη, Χίος.

1.3.5 Εθνικό Σχέδιο με αναπτυξιακό πρόγραμμα για ορεινούς Δήμους (ΚΕΔΕ)

Στο κείμενο του ψηφίσματος¹ του Συνεδρίου με αντικείμενο τις πολιτικές που πρέπει να δρομολογηθούν για την ισότιμη συμμετοχή των Ορεινών Δήμων στην αναπτυξιακή ανασυγκρότηση της χώρας, επισημαίνεται πως προκειμένου να συμβάλλουν οι ορεινές περιοχές στην ανάπτυξη της χώρας, είναι αναγκαία η δημιουργία και η εφαρμογή Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για τις ορεινές περιοχές που θα εμπεριέχει αναπτυξιακό πρόγραμμα και υποστηρικτικό μηχανισμό (ΚΕΔΕ, 2017).

Σε αυτό το πλαίσιο κατατέθηκαν προτάσεις όπως (ΚΕΔΕ, 2017):

- Τη θεσμοθέτηση αυτοτελούς κοινοβουλευτικής επιτροπής ορεινής πολιτικής στην Βουλή.
- Τη διαμόρφωση Σύγχρονου Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών.
- Την εκτίμηση πραγματικού λειτουργικού κόστους των ορεινών μικρών πληθυσμιακά δήμων.
- Τον επαναπροσδιορισμό των κριτηρίων των ΚΑΠ και της ΣΑΤΑ, με ενίσχυση του κριτηρίου ορεινότητας.

Στα αιτήματα των ορεινών Δήμων συμπεριλαμβάνονται μεταξύ άλλων η εξασφάλιση εξισωτικής αποζημίωσης για όλη την περίοδο του τομεακού προγράμματος 2014-2020, η δημιουργία αγροτικών ΚΕΠ, αλλά και η εφαρμογή ειδικών φορολογικών κινήτρων για τους ορεινούς δήμους (ΚΕΔΕ, 2017).

1 βλ. Παράρτημα Γ: ΨΗΦΙΣΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΕΔΕ (Εθνικό Σχέδιο με αναπτυξιακό πρόγραμμα για ορεινούς Δήμους)

1.4 Σκοπός της εργασίας

Κύριος σκοπός αυτής της εργασίας, είναι η μελέτη της πολιτικής που ακολουθείτε στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της Ελλάδας και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση προς αυτή την κατεύθυνση. Ως περιοχή μελέτης, αντικείμενο έρευνας και φυσικά εφαρμογής των παραπάνω, επιλέξαμε τον ορεινό Δήμο Ζαγορίου της Π.Ε Ιωαννίνων, όπου μέσω της ανάλυσης και αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης στη περιοχή μελέτης, που ενσωματώνει η μέθοδος της ανάλυσης SWOT η οποία και επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί, καταλήξαμε σε αντίστοιχες προτάσεις ανάπτυξης της περιοχής και σε συγκεκριμένα συμπεράσματα.

Εμμέσως, μέσω των παραπάνω, ως στόχοι μπορούν να χαρακτηριστούν: η αύξηση του πληθυσμού στο Δήμο Ζαγορίου μέσω της προσέλκυσης νέων κατοίκων, η προσέλκυση με υψηλό μορφωτικό επίπεδο επισκεπτών και ποικίλα ενδιαφέροντα, η υποβοήθηση της τοπικής οικονομίας με την ενίσχυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των διαφόρων τομέων παραγωγής αλλά και ενίσχυση των υπαρχόντων επιχειρήσεων, η προβολή του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής με την παράλληλη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της και τέλος η ενίσχυση της υπάρχουσας λειτουργίας του Δήμου μέσω καίριων παρεμβάσεων και υλοποίησης στρατηγικών στόχων από πλευράς του. Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν επομένως σύμφωνα πάντα και με τον σκοπό της εργασίας, είναι η διερεύνηση και η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης στη περιοχή μελέτης και η αντίστοιχη αξιολόγηση της περιοχής, με σκοπό την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων υπο τη μορφή ενός οδηγού – πλάνου αναπτυξιακών προτάσεων με στρατηγικούς άξονες.

Β΄ ΜΕΡΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

2.1 Οριοθέτηση Περιοχής Μελέτης

Ο Δήμος Ζαγορίου είναι δήμος του νομού Ιωαννίνων της περιφέρειας Ηπείρου, ο οποίος διαμορφώθηκε με βάση τη διοικητική διάρθρωση του Προγράμματος "Καλλικράτης" (ν. 3852/2010 "Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης") και αποτελείται από τη συνένωση των προηγούμενων Δήμων Ανατολικού Ζαγορίου, Κεντρικού Ζαγορίου, Τύμφης και των κοινοτήτων Βοβούσας και Πάπιγκου. Ο δήμος έχει έδρα τους Ασπράγγελους και αποτελείται από 44 τοπικές κοινότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν συνολικά 54 οικισμούς. Γεωγραφικά, το Ζαγόρι χωρίζεται σε τρεις ενότητες: το Κεντρικό με είκοσι χωριά, το Ανατολικό με δεκαέξι χωριά και το Δυτικό Ζαγόρι με δέκα αντίστοιχα, τα οποία στο σύνολό τους αποτελούν τα περίφημα "Ζαγοροχώρια" (Δήμος Ζαγορίου, 2011).

Εικόνα 5

Βίκος

Πηγή : <http://www.zagori.gov.gr>

Όσον αφορά τη θέση του, ο δήμος Ζαγορίου βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της περιφέρειας Ηπείρου. Τα όριά του καθορίζονται βόρεια από τον ποταμό Αώο, νότια από το βουνό Μιτσικέλι,

δυτικά από τον ορεινό όγκο της Τύμφης και ανατολικά από τα βουνά του Λύγκου. Συνορεύει βόρεια με το Δήμο Κόνιτσας (Π.Ε. Ιωαννίνων), βορειοανατολικά με το δήμο Γρεβενών (Π.Ε. Γρεβενών), ανατολικά με το δήμο Μετσόβου (Π.Ε. Ιωαννίνων), νότια με το δήμο Ιωαννιτών (Π.Ε. Ιωαννίνων), νοτιοδυτικά με το δήμο Ζίτσας (Π.Ε. Ιωαννίνων) και δυτικά με το δήμο Πωγωνίου (Π.Ε. Ιωαννίνων). Πρόκειται για μια περιοχή ορεινή στο σύνολό της (σε υψόμετρο 1340μ. βρίσκεται ο πιο ορεινός οικισμός του Δήμου, το Βραδέτο). Η συνολική έκταση του Δήμου ανέρχεται σε 989.796 στρ., εκ των οποίων το 90% περίπου καταλαμβάνει το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου (εθνικοί δρυμοί Βίκου - Αώου και Πίνδου), και αντιπροσωπεύει το 20% περίπου της συνολικής έκτασης της Π.Ε (Τουφεγγοπούλου, 2014).

2.2 Γενικά Χαρακτηριστικά του Δήμου Ζαγορίου

Το Ζαγόρι, σήμερα, στηρίζει την ανάπτυξή του αποκλειστικά σχεδόν στον τουρισμό, τον οποίο προσελκύει χάρη στο μοναδικής ομορφιάς φυσικό του περιβάλλον και την εξαιρετικά καλά διατηρημένη παραδοσιακή αρχιτεκτονική των οικισμών του. Με άλλα λόγια, το Ζαγόρι ελκύει επισκέπτες κυρίως για τον πολιτισμό του. Αυτόν που, κατά βάση, αναπτύχθηκε τον 17ο και 18ο αιώνα, όταν οι Ζαγορίσιοι ξενιτεύονται ακολουθώντας τους δρόμους του εμπορίου. Περιουσίες που δημιουργούνται από τις εμπορικές δραστηριότητες και ιδέες που ενσταλάζονται από τις κοινωνικές ζυμώσεις στον ευρωπαϊκό χώρο γίνονται εφαλτήριο και στήριγμα της ανάπτυξης του Ζαγορίου (Γιαννακοπούλου, 2013).

Εικόνα 6

Γεφύρι του Κόκκορη ή Νούτσου

Πηγή : www.kathimerini.com

Το Ζαγόρι υπήρξε μία πολιτισμική ενότητα που ενθάρρυνε και προωθούσε τον διαφορετικό τρόπο ζωής και σκέψης. Το γεωφυσικό και κοινωνικό περιβάλλον ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με τον λαϊκό πολιτισμό και τον μετέβαλλαν συνεχώς. Η ύπαρξη διαφορετικών εθνοφυλετικών ομάδων με διαφορετική κουλτούρα και πολιτισμικό υπόβαθρο, συνέθεσε το μωσαϊκό της κοινωνίας του Ζαγορίου αρκετά χρόνια πριν (Μπάδα, 1994).

Το Ζαγόρι, σήμερα, αποτελεί μια από τις καλύτερα διατηρημένες ως προς το οικιστικό τους περιβάλλον, περιοχές της χώρας. Βέβαια, εννοούνται κυρίως οι οικισμοί του Κεντρικού και Δυτικού Ζαγορίου, γιατί στο Ανατολικό Ζαγόρι οι πόλεμοι και η κατοχή είχαν ως αποτέλεσμα την καταστροφή των παλιών, παραδοσιακών σπιτιών, στο σύνολό τους σχεδόν. Η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική που δημιουργήθηκε στην περιοχή, με τις επιμέρους διαφοροποιήσεις της λόγω της ποικιλίας του φυσικού περιβάλλοντος, ανήκει, κυρίως, στην τελευταία περίοδο της ιστορίας της παραδοσιακής κοινωνίας του Ζαγορίου – την περίοδο της ακμής της. Η πληθώρα αρχοντικών κατοικιών, ως απόρροια της ακμής και κατ' επέκταση της οικονομικής ευμάρειας, σε συνδυασμό με ένα συνολικά αναπτυγμένο κτισμένο περιβάλλον – κτίρια λαϊκά, γεφύρια, μονοπάτια, σχολεία, ναοί, δημόσια κτίρια, βρύσες, πλατείες κλπ. - συνθέτει ένα οικιστικό σύνολο, μοναδικό της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας (Γιαννακοπούλου, 2013).

Η περιοχή περιλαμβάνεται σχεδόν στο σύνολό της στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου, το οποίο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους βιοτόπους της Ευρώπης, με διακρίσεις ακόμα και σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και μια από τις πληρέστερα διαχειριζόμενες περιοχές της χώρας (ύπαρξη ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης, ΚΥΑ χαρακτηρισμού και καθορισμού ζωνών προστασίας, χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης στην προστατευόμενη περιοχή, σχεδίου διαχείρισης στο στάδιο της έγκρισης). Επιπλέον, η περιοχή του Ζαγορίου αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους οικοτουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας, με οφέλη αφενός για την προστασία και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και αφετέρου για την τοπική κοινωνία, καθώς η ανάπτυξη του οικοτουρισμού συμβάλει καθοριστικά στην ανάσχεση της πληθυσμιακής αποψίλωσης της περιοχής (Τουφεγοπούλου, 2014).

Σύμφωνα με στοιχεία του Φορέα Διαχείρισης των Εθνικών Δρυμών, η συνολική έκταση του Εθνικού Πάρκου (συμπεριλαμβανομένης και της Περιφερειακής του Ζώνης) προσεγγίζει τα 1.969.741 στρέμματα. Αναφορικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς, το μεγαλύτερο ποσοστό να ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό γης, κοντά στο 40% της συνολικής έκτασης, ανήκει στις Δημοτικές Ενότητες (πρώην Καποδιστριακοί» Δήμοι και Κοινότητες) της περιοχής. Ακόμη, ένα πολύ μικρό ποσοστό, μικρότερο του 1%, φαίνεται να ανήκει ιδιοκτησιακά

σε Ιερές Μονές, ενώ το ποσοστό της έκτασης της περιοχής που φαίνεται να ανήκει σε ιδιώτες είναι κατά πολύ μικρότερο (Τσιτούρα *et al*, 2008).

Ειδικότερα όσο αναφορά την ευρύτερη περιοχή, η μοναδικότητα της φυσικής και ανθρωπογενούς κληρονομιάς του τόπου και ο έγκαιρος σχεδιασμός της προστασίας της, επιτυγχάνεται κατά σειρά μέσω (Τουφεγγοπούλου, 2014):

- του "Π.Δ. της 26.9/1.11.1979: Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των οικοπέδων αυτής" όπως συμπληρώθηκε από το Π. Δ. 15 / 20. 6. 1995, σύμφωνα με το οποίο 46 από τους 54 οικισμούς του σημερινού δήμου Ζαγορίου εντάχθηκαν σε καθεστώς προστασίας και
- της "ΥΑ 23069 (ΦΕΚ Δ 639/14.6.05) Χαρακτηρισμός της χερσαίας περιοχής των ορεινών όγκων της Β. Πίνδου ως Εθνικού Πάρκου, καθορισμός ζωνών προστασίας και καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης", σύμφωνα με την οποία σχεδόν 2.000.000 στρέμματα χαρακτηρίστηκαν εθνικό πάρκο, γεγονός που συνέβαλε στην προστασία των ειδών χλωρίδας και πανίδας, των σπάνιων οικοτόπων, επέτρεψαν στο Ζαγόρι να διατηρήσει την αυθεντικότητα της φύσης και την πολιτιστική του κληρονομιά ώστε να αποτελεί μέχρι σήμερα ένα σημαντικό τουριστικό προορισμό ειδικών ενδιαφερόντων.

2.3 Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

Τα Ζαγοροχώρια, είναι ένα δίκτυο 46 χωριών, σκορπισμένων επάνω στα βουνά και βορειοανατολικά της πόλης των Ιωαννίνων και διακρίνονται από την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους και τη φυσική ομορφιά τους (Κουρτέσας, 2003: Ματαράγκας *et al*, 2007). Το Ζαγόρι περιβάλλεται νότια από το βουνό Μιτσικέλι, νοτιοδυτικά από την εθνική οδό Ιωαννίνων - Κόνιτσας, νοτιοανατολικά από την εθνική οδό Ιωαννίνων - Μετσόβου και βόρεια από τον ποταμό Αώο (Υπουργείο Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2000).

Ο Δήμος Ζαγορίου ανήκει διοικητικά στην Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων, στην Περιφέρεια Ηπείρου. Με το πρόγραμμα Καποδίστριας το 1997, το Ζαγόρι διαιρέθηκε σε 3 δήμους και 2 κοινότητες, ως εξής: Δήμος Ανατολικού Ζαγορίου (15 κοινότητες), Δήμος

Κεντρικού Ζαγορίου (15 κοινότητες), Δήμος Τύμφης (12 κοινότητες), κοινότητα Πάπιγκου και κοινότητα Βοβούσας. Με το νέο σχέδιο συνένωσης των δήμων 'Καλλικράτης το 2011', ο Δήμος Ζαγορίου συστάθηκε το 2011 από τη συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Ανατολικού και Κεντρικού Ζαγορίου, Τύμφης και των κοινοτήτων Βοβούσας και Πάπιγκου. Ο δήμος αποτελείται αποκλειστικά από χωριά, τα καλούμενα Ζαγοροχώρια. Πρωτεύουσά του είναι οι Ασπράγγελοι (Σχέδιο Καλλικράτης, 2010).

Εικόνα 7

Ασπράγγελοι

Πηγή : <http://romiazirou.blogspot.com>

Τα Ζαγοροχώρια χωρίζονται στο Κεντρικό ή κυρίως Ζαγόρι, στο Ανατολικό ή Βλαχοζαγορά και το Δυτικό ή Κατώμενη. Τα χωριά των περιοχών αυτών επικοινωνούν μεταξύ τους με λιθόστρωτα μονοπάτια, γεφύρια και πολυάριθμα σκαλοπάτια (Κουρτέσας, 2003). Το Ζαγόρι έχει συνολική έκταση περίπου 1.000 τ.χλμ. Το Δυτικό Ζαγόρι βρίσκεται βορειοδυτικά από τα Ιωάννινα και περιλαμβάνει τα γνωστά χωριά της κοιλάδας του Βοϊδομάτη, που είναι το Μεγάλο και το Μικρό Πάπιγκο, η Αρίστη, ο Βίκος, ο Άγιος Μηνάς και το Μεσοβούνι. Το Ανατολικό Ζαγόρι βρίσκεται βορειοανατολικά από τα Ιωάννινα και περιλαμβάνει τα χωριά της κοιλάδας του Βάρδα (Γρεβενίτι, Ελατοχώρι, Μακρίνο, Φλαμπουράρι, Τρίστενο), τα χωριά της κοιλάδας του Ζαγορίτικου (Ανθρακίτης, Καρυές, Δόλιανη, Καβαλλάρι), την Βοβούσα, τα χωριά Δεμάτι, Ιτέα, Πέτρα, Καστανώνα αλλά και τους συνοικισμούς Αγίας Παρασκευής και Ποταμιάς. Το Κεντρικό Ζαγόρι, βρίσκεται βόρεια από τα Ιωάννινα και περιλαμβάνει πολύ γνωστά χωριά, όπως η Βίτσα,

το Μονοδένδρι, τα γνωστά Βλαχοχώρια (Βρυσοχώρι, Ηλιοχώρι, Λάιστα), οι Κήποι, το Δίλοφο, οι Ασπράγγελοι και το Κουκούλι, το Καπέσοβο, το Τσεπέλοβο, το Σκαμνέλι και οι Νεγάδες, τα χωριά της κοιλάδας του Άνω Βίκου (Βραδέτο, Ελάτη, Ελαφότοπος, Άνω και Κάτω Πεδινά), καθώς και τα χωριά Δίκορφο, Μανασσή, Καλουτά, Διπόταμο, Φραγκάδες και Λεπτοκαρυά (Ματαράγκας *et al*, 2007).

Τα Ζαγοροχώρια φημίζονται για τη φυσική ομορφιά τους, την ξεχωριστή αρχιτεκτονική τους και τη μακραίωνη ιστορία τους. Στην περιοχή υπάρχουν τρία φαράγγια: του Βίκου μήκους δώδεκα χιλιομέτρων που σε μερικά σημεία το κάθετο ύψος του φτάνει τα 900 μέτρα τοποθετώντας το στα βαθύτερα του κόσμου, το φαράγγι του Βικάκι και η χαράδρα του Αώου, που βρίσκεται μεταξύ των βουνών Τραπεζίτσα και Γκαμήλα, μήκους δέκα χιλιομέτρων. Η οροσειρά της Τύμφης καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος του Ζαγορίου. Βαθιές χαράδρες, φαράγγια, ορθοπλαγιές, χείμαρροι, ποτάμια, αλπικές λίμνες, δάση, αλπικά λιβάδια εναλλάσσονται σε ένα τοπίο άγριας και παρθένας ομορφιάς, που οι άνθρωποι του Ζαγορίου σεβάστηκαν και φρόντισαν να προστατεύσουν στα χρόνια που πέρασαν. Σήμερα, ο Εθνικός Δρυμός Βίκου - Αώου προστατεύει τις περιοχές αυτές από την ανθρώπινη παρέμβαση (Σιδέρη, 2013).

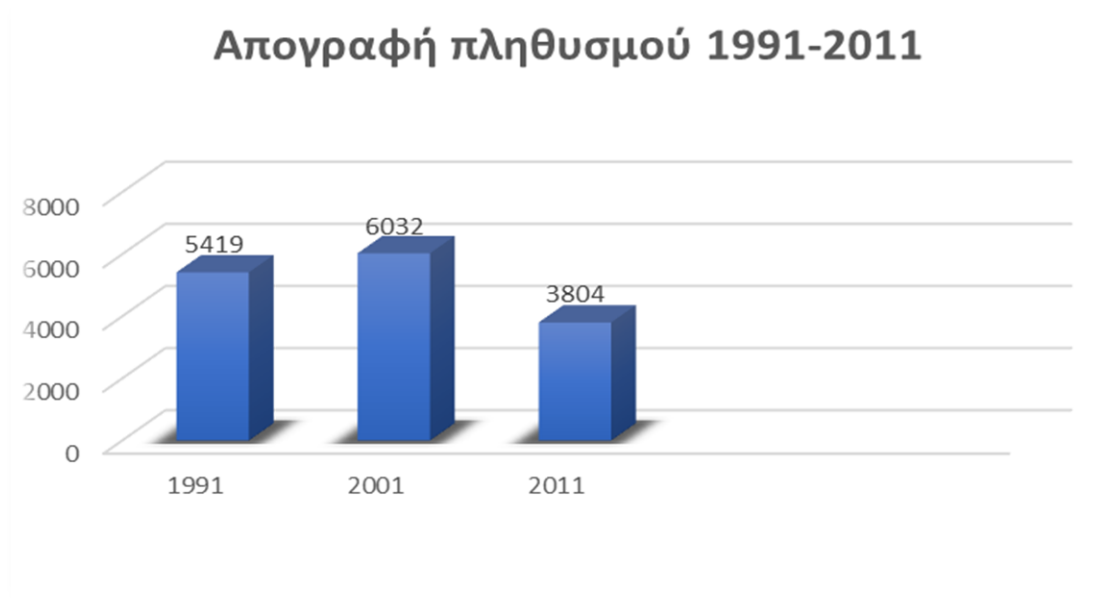
2.4 Δημογραφικά και Κοινωνικά Χαρακτηριστικά

Η Π.Ε. Ιωαννίνων αποτελείται από 167,901 άτομα, όπου το 23,9% των ατόμων διαμένουν σε ορεινές περιοχές, το 15,7% διαμένουν σε ημιορεινές περιοχές και το 60,4% σε πεδινές περιοχές. Στη Π.Ε. Ιωαννίνων, το 2011 η μείωση των ατόμων που διαμένουν σε ορεινές περιοχές φτάνει τα 65,516 άτομα, στο διάστημα 1940-2011, αριθμός που αντιστοιχεί στο 62% του αρχικού πληθυσμού. Επίσης, σημειώνεται αύξηση κατά 8,0% από τις ημιορεινές περιοχές, αλλά και αύξηση κατά 14,0% στις πεδινές περιοχές, από το 2001 στο 2011. Μείωση κατά 29% σημειώνεται στις ορεινές περιοχές από το 2001 στο 2011 (Καρρά, 2016).

Ειδικότερα για την περιοχή μελέτης, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011 (ΕΛΣΤΑΤ) ο πληθυσμός του Δήμου μειώθηκε σε 3.804 κατοίκους (Μπαλάφα, 2014) και είναι ένας από τους 5 δήμους με τη μικρότερη πληθυσμιακή πυκνότητα (3,78 άτομα ανά km²) στην Ελλάδα (Σιδέρη, 2013). Για την ακρίβεια των στοιχείων, στην τελευταία απογραφή κατά το 2011, ο πραγματικός πληθυσμός ανέρχεται σε 3.804 κατοίκους, ο μόνιμος σε 3.724 κατοίκους, ενώ ο νόμιμος πληθυσμός εμφανίζεται παραπάνω από διπλάσιος, ξεπερνώντας τους 7.600 κατοίκους (7.647 κάτοικοι). Οι μεγαλύτεροι οικισμοί του δήμου είναι το Τσεπέλοβο (303 κάτοικοι) και το Πάπιγκο (237 κάτοικοι). Όπως αναφέρεται και στη συνέχεια, οι κάτοικοι του απασχολούνται

κυρίως στον πρωτογενή και στον τριτογενή τομέα παραγωγής. Επιπρόσθετα, η περιοχή του Ζαγορίου παρουσιάζει δυνατότητες ανάπτυξης και στο δευτερογενή τομέα, με τη δημιουργία μεταποιητικών επιχειρήσεων αξιοποίησης των ντόπιων παραγόμενων αγροτικών προϊόντων (Τουφεγγούλου, 2014).

Διάγραμμα 2.1

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Ιδία επεξεργασία

Εξετάζοντας την πληθυσμιακή εξέλιξη του δήμου Ζαγορίου κατά την τελευταία τριακονταετία προκύπτουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις (Τουφεγγούλου, 2014):

- Ο Δήμος χάνει παραπάνω από το ένα τρίτο του πληθυσμού του (35,6%) και αυτό τη δεκαετία 2001-2011, ενώ είχε προηγηθεί αύξηση κατά 11,3% τη δεκαετία 1991-2001. Αντιθέτως, ο νομός Ιωαννίνων παρουσιάζει αύξηση 14,3%.
- Όλες οι δημοτικές ενότητες, με εξαίρεση αυτή του Πάπιγκου, καταγράφουν πληθυσμιακή μείωση που κυμαίνεται από 36,6% (Δ.Ε Ανατολικού Ζαγορίου) μέχρι 43,9% (ΔΕ Τύμφης). Αξιοσημείωτη αύξηση παρουσιάζει η Δ.Ε Πάπιγκου της τάξης του 88,5%.

- Οι οικισμοί με τη μεγαλύτερη μείωση (άνω του 60%) είναι: τα Καλύβια ΤΚ Ελαφότοπου Κεντρικού Ζαγορίου (85,7%), οι Νεγάδες ΤΚ Λεπτοκαρυάς Νεγάδων Τύμφης (76%), ο Άγιος Μηνάς ΤΚ Αγίου Μηνά Κεντρικού Ζαγορίου (75,3%), η Λεπτοκαρυά ΤΚ Λεπτοκαρυάς Ζαγορίου Τύμφης (72,6%), το Δίλακκο ΤΚ Ελατοχωρίου Ανατολικού Ζαγορίου (71%), το Μακρίνο ΤΚ Μακρίνου Ανατολικού Ζαγορίου (66,7%), το Διπόταμο ΤΚ Διποτάμου Κεντρικού Ζαγορίου (61,5%) και το Φλαμπουράριο ΤΚ Φλαμπουρίου Ανατολικού Ζαγορίου (60,2%). Σε απόλυτα μεγέθη πάνω από 100 κατοίκους έχουν χάσει οι οικισμοί: Πέτρα ΤΚ Πέτρας Ανατολικού Ζαγορίου (118 κατοίκους), το Σκαμνέλλι ΤΚ Σκαμνελλίου Τύμφης (106 κατοίκους), το Γρεβενίτι ΤΚ Γρεβενιτίου Ανατολικού Ζαγορίου (102 κατοίκους) και το Φλαμπουράριο ΤΚ Φλαμπουρίου Ανατολικού Ζαγορίου (100 κατοίκους).

- Οι μοναδικοί οικισμοί που έχουν καταφέρει να συγκρατήσουν τον πληθυσμό τους από το 1981 μέχρι το 2011 και παρουσιάζουν μάλιστα και μικρές αυξήσεις σε απόλυτα μεγέθη είναι: η Ποταμιά της ΤΚ Ποταμιάς Ανατολικού Ζαγορίου (24%), οι Καρυές της ΤΚ Καρυών Ανατολικού Ζαγορίου (14%), το Μικρό Πάπιγκο της ΤΚ Πάπιγκου (11,8%), το Βραδέτο της ΤΚ Βραδέτου Τύμφης (10,5%), οι Μηλιωτάδες της ΤΚ Δεματίου Ανατολικού Ζαγορίου (2,2%) και η Ελάτη της ΤΚ Ελάτης Κεντρικού Ζαγορίου (2%). Τη μεγαλύτερη αύξηση σε απόλυτα μεγέθη και ποσοστιαία μεταβολή εμφανίζει ο οικισμός του Πάπιγκου (132 κάτοικοι που αντιστοιχούν σε ποσοστιαία αύξηση 125,7%).

2.5 Οικονομική Δραστηριότητα

Στο δήμο Ζαγορίου το σύνολο των απασχολούμενων είναι σχεδόν μοιρασμένο μεταξύ του πρωτογενή τομέα παραγωγής (31%) και του τριτογενή τομέα παραγωγής (53%), ενώ μόλις το 16% απασχολείται στο δευτερογενή τομέα. Η εικόνα αυτή εμφανίζει σημαντικές αποκλίσεις συγκριτικά με το νομό Ιωαννίνων, όπου μόνο το 12,6% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα ενώ το 60% στον τριτογενή και το 21,6% των απασχολούμενων στο δευτερογενή τομέα. Επίσης, η κατανομή της απασχόλησης παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των δημοτικών ενοτήτων του δήμου. Ο πρωτογενής τομέας κυριαρχεί στις δημοτικές ενότητες Βοβούσας (77,8%) και Ανατολικού Ζαγορίου (48,7%), ο τριτογενής τομέας υπερικχύει στις δημοτικές ενότητες Πάπιγκου (64,6%) και Κεντρικού Ζαγορίου (46,8%), ενώ η εικόνα της παραγωγικής βάσης της δημοτικής ενότητας Τύμφης παρουσιάζεται παρόμοια με αυτήν του δήμου (44,6%

απασχόληση στον πρωτογενή, 40% στον τριτογενή και 7,3% στο δευτερογενή τομέα) (Τουφεγγοπούλου, 2014).

Διάγραμμα 2.2

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Ιδία επεξεργασία

Στην περιοχή του δήμου Ζαγορίου υπάρχουν 1760 αγροτικές εκμεταλλεύσεις και 1291 κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις. Βεβαίως αυτές δεν αντιστοιχούν στον αθροιστικό αριθμό ανθρώπων αφού είναι πάγια τακτική σε αγροκτηνοτροφικές περιοχές να υπάρχουν πολλαπλές δραστηριότητες από τους ίδιους ανθρώπους για εξυπηρέτηση των αναγκών τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι κτηνοτρόφοι που καλλιεργούν εκτάσεις με είδη ενδεικτικά για ζωοτροφές με σκοπό την κάλυψη των διατροφικών αναγκών του ζωικού κεφαλαίου τους. Έτσι δεν μπορούμε να αναγάγουμε τα στοιχεία στους κατοίκους του δήμου αλλά και μόνο η ύπαρξη άνω των 3000 αγροκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων σημαίνει ότι η περιοχή μπορεί να χαρακτηριστεί ως αγροκτηνοτροφική (Μπαλάφα, 2014).

Οι τοπικές κοινότητες που εμφανίζουν μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού τους να απασχολείται στον τριτογενή τομέα είναι (Τουφεγγοπούλου, 2014):

- Από τη ΔΕ Ανατολικού Ζαγορίου οι ΤΚ: Δόλιανης (42,1%) και Πέτρας (46,2%).
- Από τη ΔΕ Κεντρικού Ζαγορίου σε όλες τις τοπικές κοινότητες κυριαρχεί η απασχόληση στον τριτογενή τομέα, πλην των: Άνω Πεδινών (40,5%), Ελάτης (40%), Καλουτά (33,3%)

και Κάτω Πεδινών (32,1%), στις οποίες ο τριτογενής εμφανίζει υψηλά ποσοστά απασχόλησης επίσης.

- Η ΤΚ Πάπιγκου της ΔΕ Πάπιγκου (64,6%).
- Από τη ΔΕ Τύμφης οι ΤΚ: Βρυσοχωρίου (62,5%), Ηλιοχωρίου (38,5%), Καπέσοβου (55,6%), Κήπων (72,2%), Κουκκουλίου (100%), Λαϊστής (60%) και Τσεπέλοβου (45,8%).

Διάγραμμα 2.3

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε., Ιδία επεξεργασία

Συνοψίζοντας, σχετικά με την τοπική οικονομία της περιοχής μελέτης προκύπτει ότι αυτή είναι άρρηκτα συνυφασμένη με τα φυσικά χαρακτηριστικά της. Έτσι η αφθονία των φυσικών πόρων (δάση, βοσκότοποι κ.λπ.) αφενός έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και της δασοπονίας και αφετέρου, η σπουδαιότητα του φυσικού αποθέματος σε συνδυασμό με την ιστορία της περιοχής, στην ανάπτυξη του τουρισμού, με κυρίαρχο κίνητρο την επαφή με τη φύση και την παράδοση (Τουφεγγπούλου, 2014).

2.5.1 Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί μια πολύ σημαντική οικονομική δραστηριότητα για τους κατοίκους της περιοχής του Δήμου Ζαγορίου. Το πανέμορφο φυσικό περιβάλλον, τα περίτεχνα καλντερίμια, τα παλαιά αρχοντικά, τα παραδοσιακά καφενεία και τα γραφικά πέτρινα γεφύρια σε συνάρτηση με τις άριστες τουριστικές υποδομές κατατάσσουν το Ζαγόρι σε τουριστικό πόλο έλξης καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (Μπαλάφα, 2014). Σημαντικό βήμα για τον τουρισμό ήταν και η θεσμοθέτηση του Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου (ΚΥΑ 23069, ΦΕΚ 639/Δ'/14-6-2005), που ανέδειξε το περιβαλλοντικό ενδιαφέρον για όλη την περιοχή του Δήμου Ζαγορίου, προσελκύοντας τουρίστες από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Έτσι πολλοί κάτοικοι του δήμου εξασφαλίζουν το εισόδημά τους βασιζόμενοι στον τουρισμό με όλες του τις μορφές (φιλοξενία, εστίαση, εναλλακτικός τουρισμός με ορεινές και υπαίθριες δραστηριότητες κ.λπ.). Σύμφωνα με τα στοιχεία της ιστοσελίδας του Δήμου Ζαγορίου (Δήμος Ζαγορίου, 2018) στην περιοχή σήμερα δραστηριοποιούνται 255 τουριστικές επιχειρήσεις, που χωροθετούνται ακανόνιστα σε όλες τις Τοπικές Κοινότητες του Δήμου. Οι περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στο Μεγάλο και το Μικρό Πάπιγκο, στο Τσεπέλοβο, στο Μονοδένδρι, στα Άνω Πεδινά, στους Ασπράγγελους, στη Βίτσα και στους Κήπους.

Επιπρόσθετα, τα Ζαγοροχώρια διαθέτουν υψηλής ποιότητας τουριστικούς πόρους, που με την κατάλληλη αξιοποίησή τους είναι εφικτή η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμών όπως είναι και ο αγροτουρισμός (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2003α). Στα πλαίσια της κρίσης λοιπόν που περνάει η χώρα μας, έχει δημιουργηθεί ένα εξειδικευμένο δίκτυο παραδοσιακών και αγροτουριστικών ποιοτικών καταλυμάτων Guest Inn, το οποίο αριθμεί, πλέον, 200 μέλη. Είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Αγροτουρισμού EuroGites, μαζί με άλλα 24 αντίστοιχα ευρωπαϊκά θεματικά δίκτυα, όπως τα Gites de France στη Γαλλία, το Farm Stay UK στην Αγγλία και το Gites de Wallonie στο Βέλγιο. Σε αυτό το δίκτυο ανήκουν πλέον και τα Ζαγοροχώρια (Κουσουνής, 2014).

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Ομοσπονδίας Τουριστικών και Αγροτουριστικών Καταλυμάτων Ηπείρου, ο συνολικός αριθμός των αγροτουριστικών καταλυμάτων στα Ζαγοροχώρια είναι 68, με το Τσεπέλοβο να έχει 10 από αυτά και το Πάπιγκο 17. Από 1 αγροτουριστικό κατάλυμα διαθέτουν τα χωριά Αρίστη, Ασπράγγελοι, Δίλοφο, Ελαφότοπος, Καπέσοβο, Λάιστα, Φλαμπουράρι, Μεσοβούνι και Ιτέα. Από 2 έως 4 καταλύματα διαθέτουν τα χωριά Βίκος, Βίτσα, Βρυσοχώρι, Βοβούσα, Κήποι, Κουκούλι και Σκαμνέλι. Ενώ 5 - 7 τα χωριά Άνω Πεδινά και Μονοδένδρι (Καζαντζίδου, 2014).

Εικόνα 8

Μεγάλο Πάπιγγο

Πηγή : Γολιδόπουλος Δημήτρης, <https://www.flickr.com/photos/dimitrisgol/30737235463>

Σύμφωνα και με τα παραπάνω, όπως διαπιστώθηκε, προκύπτει η υπέρμετρη συγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες της περιοχής, οι οποίες βάσει έρευνας κρίνονται ήδη κορεσμένες (ο αριθμός των ξενοδοχειακών κλινών ανά 100 μόνιμους κατοίκους του δήμου Ζαγορίου ανέρχεται σε 46). Ειδικότερα, η Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ηπείρου αναφέρει σχετικά με την Ορεινή Ενότητα των Ζαγοροχωρίων (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, 2003, σελ.27): "Η τουριστική χωρητικότητα της ενότητας των Ζαγοροχωρίων κρίνεται ότι έχει σχεδόν καλυφθεί. Οι παρεμβάσεις που θα γίνουν θα πρέπει να επικεντρωθούν στη συμπλήρωση και τον εμπλουτισμό της προσφοράς και στην διατήρηση της ποιότητας των πόρων και της τουριστικής προσφοράς". Ειδικότερα, ο κορεσμός στο Δυτικό Ζαγόρι (Πάπιγγο, Αρίστη) και η επισήμανση προβλημάτων συμφόρησης από μεγάλους αριθμούς χρηστών στο Κεντρικό Ζαγόρι (Μονοδένδρι, Τσεπέλοβο), κάνει επιτακτική την ανάγκη χωρικής εκτόνωσης τουριστικών δραστηριοτήτων προς το Ανατολικό Ζαγόρι (Καρανάσιος, 2014).

Επίσης, κρίνεται αναγκαίο να αναφερθούν οι κυριότερες επιχειρήσεις και φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που εμπλέκονται στη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Αυτοί είναι (Τουφεγγούπουλου, 2014):

- Ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου, με αρμοδιότητα, μεταξύ άλλων την προώθηση, υποστήριξη, οργάνωση και εφαρμογή οικοτουριστικών προγραμμάτων.
- Ο Δήμος Ζαγορίου. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων βασικές αρμοδιότητές τους είναι, μεταξύ άλλων: η εκπόνηση, η υλοποίηση αλλά και η συμμετοχή σε προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης καθώς και προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ο έλεγχος τήρησης της νομοθεσίας από τις ς τουριστικού ενδιαφέροντος επιχειρήσεις, η αναβάθμιση της αισθητικής των πόλεων και οικισμών και τέλος η τουριστική προβολή (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2006).
- Η περιφερειακή υπηρεσία τουρισμού Ηπείρου- Ιωάννινα.
- Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον οικοτουρισμό στην περιοχή μελέτης.

Γ' ΜΕΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

3.1 Η Μέθοδος της Ανάλυσης SWOT

Η SWOT ανάλυση, αποτελεί ένα θεωρητικό εργαλείο διαχείρισης, το οποίο και αποσκοπεί στην καταγραφή των πλεονεκτημάτων, των αδυναμιών, των ευκαιριών αλλά και των απειλών που εντοπίζονται σε ένα σύστημα που τελεί υπό μελέτη (Κουτσούμπα, 2003). Η μέθοδος SWOT παρουσιάζει μια σειρά από πλεονεκτήματα που καθιστούν τη διαδικασία της αξιολόγησης περισσότερο ευέλικτη και λιγότερο «ευαίσθητη» στους απρόβλεπτους παράγοντες που πιθανώς προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης. Το όνομα της μεθόδου, προέρχεται από τα αρχικά των αγγλοσαξονικών όρων: Strengths (δυνατά σημεία), Weaknesses (Αδυναμίες), Opportunities (Ευκαιρίες), Threats (Απειλές). Κάθε ένας από τους παραπάνω όρους υποδεικνύει χαρακτηριστικά που σχετίζονται είτε με το σύστημα που εξετάζεται είτε με το εξωτερικό του περιβάλλον (Γιαουτζή και Στρατηγέα, 2005). Πιο συγκεκριμένα (Γιαουτζή και Στρατηγέα, 2005):

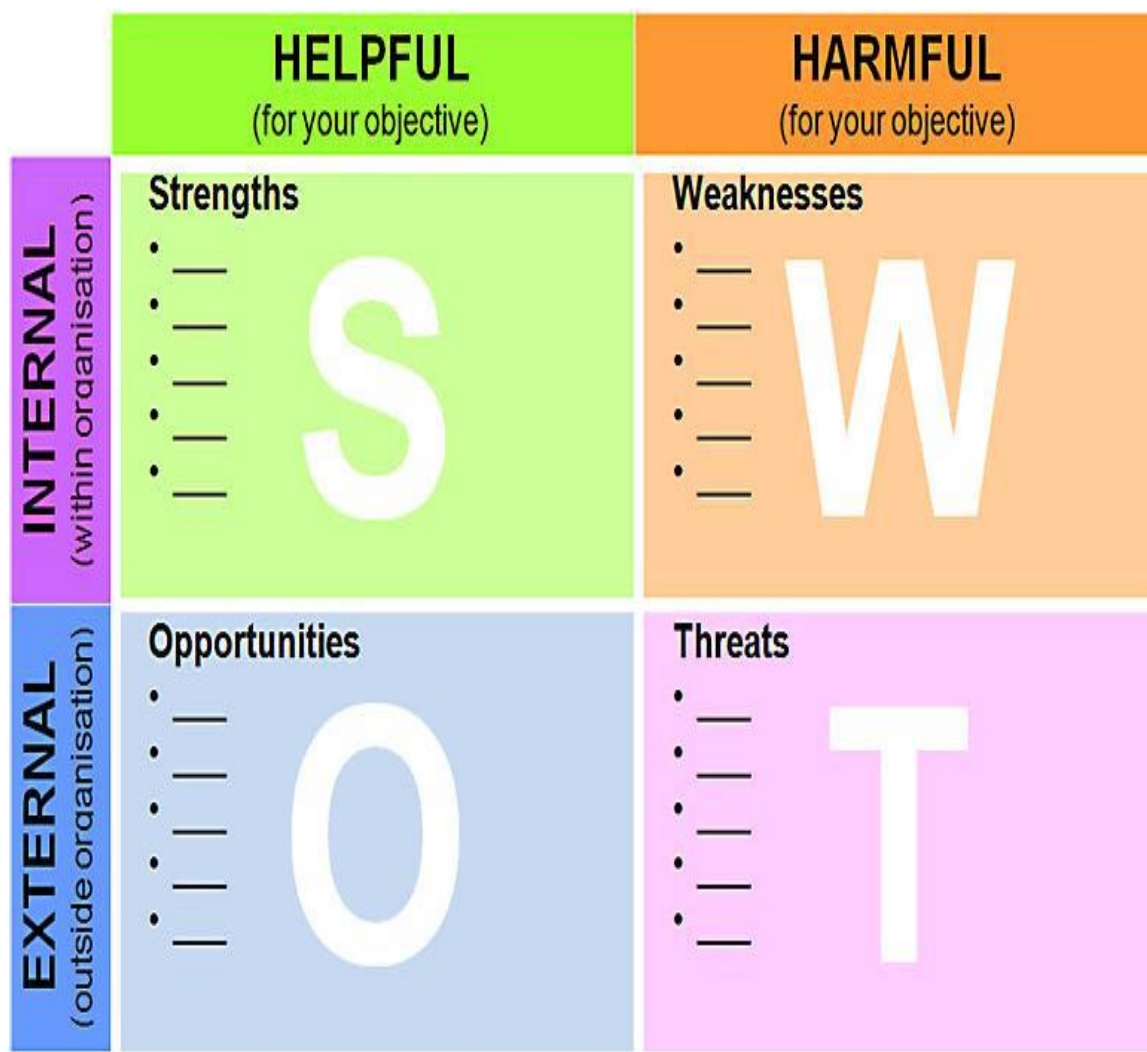
– Strengths - Δυνατά Σημεία: Αφορούν στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής μελέτης τα οποία δύνανται να αξιοποιηθούν για την ανάπτυξή της και μπορεί να είναι είτε υλικοί πόροι είτε ανθρώπινο δυναμικό είτε μέθοδοι και τεχνικές που υφίστανται στην περιοχή και καθιστούν δυνατή την αξιοποίηση του συνολικού δυναμικού της.

– Weaknesses - Αδυναμίες: Αφορούν τα μειονεκτήματα που υφίστανται στην περιοχή μελέτης τα οποία μπορεί να συνίστανται στον περιορισμένο αριθμό αξιοποιήσιμων πόρων ή ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και στον περιορισμό των απαραίτητων δεξιοτήτων προκειμένου να αξιοποιηθούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει μια περιοχή.

– Opportunities - Ευκαιρίες: Συνίστανται σε παραμέτρους του εξωτερικού περιβάλλοντος οι οποίες δύνανται να το επηρεάσουν θετικά προς την κατεύθυνση αξιοποίησης των συγκριτικών του πλεονεκτημάτων.

– Threats - Απειλές: Συνίστανται σε παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης οι οποίοι δύνανται να την επηρεάσουν αρνητικά και να αναστείλουν τις αναπτυξιακές της προοπτικές.

Εικόνα 9
Συνοπτική Παρουσίαση Ανάλυσης SWOT

Πηγή: <https://sites.google.com/site/tourismosmarketingellada/analyse-swot>

Η ανάλυση SWOT είναι μια τεχνική σχεδιασμού αλλά και οργάνωσης ενός πλαισίου λήψης αποφάσεων, που μπορεί να αφορά ένα θεσμό, μια επιχείρηση ή μια γεωγραφική περιοχή. Η ανάλυση χρησιμοποιείται και σε τομείς που αφορούν ολοκληρωμένες παρεμβάσεις και δράσεις αναπτυξιακού χαρακτήρα σε τοπικές ή περιφερειακές οικονομίες. Σε πολλές περιπτώσεις οι παρεμβάσεις και οι δράσεις αυτού του είδους, ιδιαίτερα εκείνες που στοχεύουν σε διαρθρωτικές και μόνιμες αλλαγές, έχουν σαφώς χωρική διάσταση (άμεση ή έμμεση), αφού γίνεται προσπάθεια αξιοποίησης του τοπικού

ή περιφερειακού ενδογενούς αναπτυξιακού και κοινωνικό - οικονομικού δυναμικού σε σχέση με το ευρύτερο περιβάλλον (Βαγιάννη *et al*, 2003).

Βασικός στόχος της ανάλυσης SWOT σύμφωνα με τα παραπάνω είναι ο αποτελεσματικός συνδυασμός των ενδογενών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και δυνατοτήτων, με μια σειρά από εξωτερικούς προσδιοριστικούς παράγοντες (ευνοϊκούς ή δυσμενείς), με στόχο την επιτυχή υποστήριξη δράσεων σχεδιασμού των παρεμβάσεων σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο (Κούρτης, 2004). Επίσης, η μέθοδος επιτρέπει τη σύγκριση ανάμεσα στους παράγοντες του εσωτερικού και του εξωτερικού περιβάλλοντος (European Commission, 1999). Η συγκεκριμένη ανάλυση είναι μια απλή και δημοφιλής τεχνική, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλα τα στάδια σχεδιασμού μιας πολιτικής, που περιλαμβάνουν ανάλυση, σχεδιασμό, *ex ante* αξιολόγηση, διαδικασία λήψης αποφάσεων, υλοποίηση, παρακολούθηση, εκ των υστέρων αξιολόγηση και τέλος επανασχεδιασμό, εάν αυτό κριθεί απαραίτητο (Βαγιάννη *et al*, 2003).

Η συγκεκριμένη ανάλυση χρησιμοποιείται ευρέως σε πολλές περιπτώσεις εθνικού, περιφερειακού ή τοπικού χωρικού αναπτυξιακού σχεδιασμού, προγραμμάτων και πολιτικών. Στην Ελλάδα εφαρμόστηκε στην *ex ante* αξιολόγηση του εθνικού προγράμματος LEADER + (Υπουργείο Γεωργίας, 2001) και στηρίχθηκε στην παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης, τόσο του αγροτικού χώρου στο σύνολό του, όσο και των ορεινών και κατ' επέκταση των μειονεκτικών περιοχών που ήταν οι περιοχές εφαρμογής της ΚΠ LEADER+. Άλλη περίπτωση εφαρμογής ήταν στην κατάρτιση και στην *ex ante* αξιολόγηση του Ελληνικού Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006 για τον πρωτογενή τομέα (Υπουργείο Γεωργίας 1999).

Επιπλέον, η ανάλυση έχει χρησιμοποιηθεί στον σχεδιασμό των δράσεων, των προτεραιοτήτων, της διάγνωσης των προβλημάτων και των προοπτικών της χωρικής ανάπτυξης της χώρας και συγκεκριμένα στην κατάρτιση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., 2001), όπως επίσης και στον σχεδιασμό δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού στην Ελλάδα (W.W.F. Ελλάς - Ε.Ο.Τ., 2000). Ακόμα, χρησιμοποιείται ευρέως στην *ex ante* αξιολόγηση των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (Π.Ε.Π.) για τις διάφορες περιφέρειες της χώρας. Στην Ευρώπη έχει χρησιμοποιηθεί στην κατάρτιση και στην *ex ante* αξιολόγηση του Προγράμματος Περιφερειακής Ανάπτυξης των περιοχών του στόχου 6 (βάσει των κριτηρίων της Ε.Ε.) στη Σουηδία το 1995 (European Commission, 1999).

3.2 Αξιολόγηση της Περιοχής Μελέτης με τη χρήση της Ανάλυσης SWOT

Στην παρούσα φάση για την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης του Δήμου Ζαγορίου και γενικότερα της περιοχής μελέτης, τις προοπτικές ανάπτυξης της και το σχεδιασμό των στρατηγικών προτεραιοτήτων, εφαρμόζεται η ανάλυση SWOT. Αρχικά, αναφέρονται, οι εσωτερικές δυνάμεις και αδυναμίες και οι εξωτερικές ευκαιρίες και απειλές της περιοχής μελέτης, όπως προέκυψαν από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης. Μετά συγκεντρωτικά καταγράφονται όλα τα παραπάνω και αποδίδονται με τη μορφή πίνακα.

3.2.1 Δυνάμεις

Ως **Δυνάμεις** (Strengths) της περιοχής του Δήμου Ζαγορίου διακρίνουμε:

1. Οι Επτά (7) περιοχές Natura 2000, οι δύο (2) Εθνικοί Δρυμοί, το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου και το Γεωπάρκο.
2. Το μεγάλης αισθητικής σημασίας και δομημένο περιβάλλον (αρχιτεκτονική οικισμών, γεφύρια, βρύσες).
3. Ο μεγάλος πλούτος αρχαιοτήτων και μνημείων (μοναστήρια, εκκλησίες).
4. Η υπάρχουσα πολιτιστική υποδομή.
5. Η συμμετοχή του Δήμου σε δίκτυα πολιτιστικών διαδρομών.
6. Η ύπαρξη τοπικών προϊόντων και κυρίως η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας.
7. Η ύπαρξη ποιοτικών φυτικών προϊόντων, διαφόρων ποικιλιών θεραπευτικών βοτάνων και αυτόχθονων ειδών φυτών με αρωματικές ή φαρμακευτικές ιδιότητες που ευδοκιμούν στην περιοχή.
8. Η γεινίαση της περιοχής του Δήμου με άλλους τουριστικούς προορισμούς.
9. Η δυνατότητα ενεργοποίησης των καταγόμενων από την περιοχή, οι οποίοι έχουν μεταναστεύσει στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό για την προβολή και προώθηση της περιοχής.
10. Η δυνατότητα αύξησης των εσόδων του Δήμου από την αξιοποίηση της Δημοτικής Περιουσίας.

3.2.2 Αδυναμίες

Ως Αδυναμίες (Weaknesses) της περιοχής του Δήμου Ζαγορίου διακρίνουμε:

1. Η μη ορθολογική διαχείριση των στερεών αποβλήτων και η μη ύπαρξη βιολογικού καθαρισμού.
2. Οι συγκρούσεις και οι αδυναμίες σχεδιασμού χρήσεων γης.
3. Η κακή κατάσταση των οδοστρωμάτων του επαρχιακού και τοπικού οδικού δικτύου.
4. Η εσωστρέφεια και η μικρή ανταγωνιστική ικανότητα των αγροτικών προϊόντων λόγω αδυναμίας συσκευασίας και τυποποίησής τους.
5. Η μη στελέχωση όλων των υπηρεσιών του Δήμου με αποτέλεσμα την ελλιπή λειτουργία τους.
6. Η έλλειψη ηλεκτρονικής υποδομής για την εξ' αποστάσεως εξυπηρέτηση των πολιτών.

3.2.3 Ευκαιρίες

Ως Ευκαιρίες (Opportunities) της περιοχής του Δήμου Ζαγορίου διακρίνουμε:

1. Η εφαρμογή των προτύπων τουρισμού στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές με επίκεντρο το περιβάλλον.
2. Η κατασκευή αποχετευτικού δικτύου και βιολογικού καθαρισμού.
3. Η αξιοποίηση του θεσμού των (ΣΔΙΤ) Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα.
4. Η αξιοποίηση των περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων και άλλων Εθνικών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων.
5. Η δυνατότητα διασύνδεσης πολιτισμού και τουρισμού για την ανάπτυξη και των δύο τομέων.
6. Η ανάδειξη των παραδοσιακών χαρακτηριστικών της τοπικής κτηνοτροφίας για την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας (βιολογικά, ελευθέρως βοσκής).

7. Η υποκατάσταση εισοδημάτων με ενίσχυση του εισοδήματος των αγροτών μέσω ειδικών μορφών τουρισμού.
8. Η αξιοποίηση της βιομάζας και η αξιοποίηση των ΑΠΕ.
9. Η εμπέδωση νοοτροπίας συνεργατικών συμπράξεων (clusters).
10. Η υποστήριξη της γυναικείας και νεανικής επιχειρηματικότητας.
11. Η εφαρμογή συστημάτων διαχείρισης έργου.
12. Η χρηματοδότηση δράσεων εκπαίδευσης-επιμόρφωσης του στελεχιακού δυναμικού του Δήμου.
13. Η αξιοποίηση χρηματοδοτικών εργαλείων από το Δήμο και την Κοινωφελή του επιχείρηση προκειμένου να προσληφθεί έμπειρο εξειδικευμένο προσωπικό.
14. Η αξιοποίηση των προγραμμάτων χρηματοδότησης έργων αναδιοργάνωσης μέσω των προγραμμάτων Ψηφιακής Σύγκλισης και Αναβάθμισης της Δημόσιας Διοίκησης.

3.2.4 Απειλές

Ως Απειλές (Threats) της περιοχής του Δήμου Ζαγορίου διακρίνουμε:

1. Η υπέρμετρη και άναρχη τουριστική εκμετάλλευση μπορεί να πλήξει την φέρουσα ικανότητα του φυσικού κάλλους της περιοχής.
2. Ο κίνδυνος υποβάθμισης του περιβάλλοντος λόγω μη τήρησης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας κατά την εκτέλεση έργων ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
3. Η σταδιακή εγκατάλειψη του πρωτογενή τομέα και η αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή.
4. Η αύξηση του δείκτη γήρανσης στην περιοχή και η μείωση του παραγωγικού δυναμικού.
5. Η οικονομική κρίση.
6. Η δυσλειτουργία στον συντονισμό, έλεγχο και ανάδειξη όλων των περιοχών του Δήμου και κυρίως των απομακρυσμένων και πιο απομονωμένων διαμερισμάτων με αποτέλεσμα τη μη ορθολογική διαχείριση των πόρων και των περιουσιακών στοιχείων.

Πίνακας 3.1

Συνοπτική καταγραφή των σημαντικότερων σημείων της Ανάλυσης SWOT για το Δήμο Ζαγορίου

INTERNAL FACTORS	
STRENGTHS (+)	WEAKNESSES (-)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Οι Επτά (7) περιοχές Natura 2000, οι δύο (2) Εθνικοί Δρυμοί, το Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου και το Γεωπάρκο. 2. Το μεγάλης αισθητικής σημασίας και δομημένο περιβάλλον (αρχιτεκτονική οικισμών, γεφύρια, βρύσες). 3. Ο μεγάλος πλούτος αρχαιοτήτων και μνημείων (μοναστήρια, εκκλησίες). 4. Η υπάρχουσα πολιτιστική υποδομή. 5. Η συμμετοχή του Δήμου σε δίκτυα πολιτιστικών διαδρομών. 6. Η ύπαρξη τοπικών προϊόντων και κυρίως η παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας. 7. Η ύπαρξη ποιοτικών φυτικών προϊόντων, διαφόρων ποικιλιών θεραπευτικών βοτάνων και αυτόχθονων ειδών φυτών με αρωματικές ή φαρμακευτικές ιδιότητες που ευδοκιμούν στην περιοχή. 8. Η γειτνίαση της περιοχής του Δήμου με άλλους τουριστικούς προορισμούς. 9. Η δυνατότητα ενεργοποίησης των καταγόμενων από την περιοχή, οι οποίοι έχουν μεταναστεύσει στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό για την προβολή και προώθηση της περιοχής. 10. Η δυνατότητα αύξησης των εσόδων του Δήμου από την αξιοποίηση της Δημοτικής Περιουσίας. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η μη ορθολογική διαχείριση των στερεών αποβλήτων και η μη ύπαρξη βιολογικού καθαρισμού. 2. Οι συγκρούσεις και οι αδυναμίες σχεδιασμού χρήσεων γης. 3. Η κακή κατάσταση των οδοστρωμάτων του επαρχιακού και τοπικού οδικού δικτύου. 4. Η εσωστρέφεια και η μικρή ανταγωνιστική ικανότητα των αγροτικών προϊόντων λόγω αδυναμίας συσκευασίας και τυποποίησής τους. 5. Η μη στελέχωση όλων των υπηρεσιών του Δήμου με αποτέλεσμα την ελλιπή λειτουργία τους. 6. Η έλλειψη ηλεκτρονικής υποδομής για την εξ' αποστάσεως εξυπηρέτηση των πολιτών.
EXTERNAL FACTORS	
OPPORTUNITIES (+)	THREATS (-)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Η εφαρμογή των προτύπων τουρισμού στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές με επίκεντρο το περιβάλλον. 2. Η κατασκευή αποχετευτικού δικτύου και βιολογικού καθαρισμού. 3. Η αξιοποίηση του θεσμού των (ΣΔΙΤ) Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα. 4. Η αξιοποίηση των περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων και άλλων Εθνικών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων. 5. Η ανάδειξη των παραδοσιακών χαρακτηριστικών της τοπικής κτηνοτροφίας για την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας (βιολογικά, ελευθέρας βοσκής). 6. Η αξιοποίηση των ΑΠΕ. 7. Η εμπέδωση νοοτροπίας συνεργατικών συμπράξεων (clusters). 8. Η υποστήριξη της γυναικείας και νεανικής επιχειρηματικότητας. 9. Η χρηματοδότηση δράσεων εκπαίδευσης - επιμόρφωσης του στελεχιακού δυναμικού του Δήμου. 10. Η αξιοποίηση των προγραμμάτων χρηματοδότησης έργων αναδιοργάνωσης μέσω των προγραμμάτων Ψηφιακής Σύγκλισης και Αναβάθμισης της Δημόσιας Διοίκησης. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Η υπέρμετρη και άναρχη τουριστική εκμετάλλευση μπορεί να πλήξει την φέρουσα ικανότητα του φυσικού κάλλους της περιοχής. 2. Ο κίνδυνος υποβάθμισης του περιβάλλοντος λόγω μη τήρησης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας κατά την εκτέλεση έργων ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. 3. Η σταδιακή εγκατάλειψη του πρωτογενή τομέα και η αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή. 4. Η αύξηση του δείκτη γήρανσης στην περιοχή και η μείωση του παραγωγικού δυναμικού. 5. Η οικονομική κρίση. 6. Η δυσλειτουργία στον συντονισμό, έλεγχο και ανάδειξη όλων των περιοχών του Δήμου και κυρίως των απομακρυσμένων και πιο απομονωμένων διαμερισμάτων με αποτέλεσμα τη μη ορθολογική διαχείριση των πόρων και των περιουσιακών στοιχείων.

Πηγή: ίδια επεξεργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στην παρούσα ενότητα από τα στοιχεία της ανάλυσης της υφιστάμενης κατάστασης, για την περιοχή μελέτης σε συνδυασμό με τα στοιχεία που προέκυψαν από την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης διατυπώνονται ορισμένες αναπτυξιακές προτάσεις που θα βελτιώσουν τον βαθμό ανάπτυξης της περιοχής. Οι παρακάτω αναπτυξιακές προτάσεις έχουν ως στόχο, τη βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης με την επίλυση βασικών προβλημάτων και την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που αυτή εμφανίζει.

4.1 Αναπτυξιακές προτάσεις

Με στόχο την ανάπτυξη της περιοχής του Δήμου Ζαγορίου θα πρέπει αρχικά να οριστούν ορισμένοι αναπτυξιακοί άξονες. Πιο συγκεκριμένα ως αναπτυξιακοί άξονες μπορούν να θεωρηθούν:

- ❖ Η διαχείριση του εύθραυστου κοινωνικού συστήματος του Ζαγορίου μέσω της ισόρροπης ανάπτυξης, των συμμετοχικών διαδικασιών και της κοινωνικής ενσωμάτωσης.
- ❖ Η αναδιοργάνωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος μέσω της τριτογενοποίησης και τις λειτουργικές διασυνδέσεις .
- ❖ Η προστασία του δομημένου περιβάλλοντος μέσω της διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και της συστηματικής διευθέτησης.
- ❖ Η αναβίωση παραγωγικών δραστηριοτήτων μέσω της ενίσχυσης δράσεων υποστήριξης με παράλληλη λογική διαχείριση των φυσικών πόρων.
- ❖ Η αναγκαιότητα εξασφάλισης ακέραιων μηχανισμών συντονισμού των τοπικών παραγόντων και των κέντρων διοίκησης μέσω της πολυεπίπεδης, της διατομεακής αλλά και της συνολικής θεώρησης.

Όσο αναφορά την λειτουργία του Δήμου Ζαγορίου και τον ρόλο που οφείλει να έχει στην ανάπτυξη της περιοχής, καταλήγουμε σε ορισμένες αλλά κύριες κατευθυντήριες πολιτικές επιλογές. Η ανάπτυξη του Δήμου θα πρέπει να επικεντρώνεται:

- ❖ Στην ενίσχυση της οικονομίας μέσω της βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τουρισμό και της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

- ❖ Στην ενίσχυση του πρωτογενή τομέα παραγωγής (εξειδικευμένες καλλιέργειες, εκτατική κτηνοτροφία, μελισσοκομία κ.α.) με παράλληλη ορθολογική διαχείριση του δασικού πλούτου.
- ❖ Στην προστασία και αειφορική διαχείριση του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος που διαθέτει η περιοχή (Εθνικό Πάρκο, Εθνικοί Δρυμοί, Περιοχές NATURA) σε συνεργασία με σχετικούς φορείς και υπηρεσίες.
- ❖ Στην ανάπτυξη δράσεων αξιοποίησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (βιομάζα και υδροηλεκτρική ενέργεια).
- ❖ Στη δημιουργία και ολοκλήρωση αναπτυξιακών υποδομών που θα αναζωογονήσουν την περιοχή και θα ανακόψουν την τάση της δημογραφικής αποψίλωσης προσφέροντας παράλληλα ποιοτικότερες υπηρεσίες στους δημότες.
- ❖ Στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας μέσω της προσαρμογής στις νέες συνθήκες που επικρατούν στις αγορές με τη διαφοροποίηση προϊόντων και υπηρεσιών (εναλλακτικές μορφές τουρισμού, παραγωγή ποιοτικών τοπικών προϊόντων, βιολογικά προϊόντα, καλλιέργειες νέων ειδών όπως τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά) και την ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων.
- ❖ Στην παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών προς τους Δημότες και τους επισκέπτες μέσω της αξιοποίησης δράσεων αναδιοργάνωσης και αναβάθμισης των υπηρεσιών του Δήμου.
- ❖ Στην ανάπτυξη καθοριστικών σχέσεων συνεργασίας με τοπικούς και υπερτοπικούς, επιχειρηματικούς, κοινωνικούς, και πολιτιστικούς φορείς με τελικό στόχο την προώθηση αλλά και την προβολή της περιοχής.
- ❖ Προώθηση και ανάδειξη της πλούσιας σύγχρονης πολιτισμικής παραγωγής σε συνδυασμό με δράσεις διατήρησης της πλούσιας αρχιτεκτονικής κληρονομιάς (οικισμοί - μνημεία) και του τοπίου.

Προς ενίσχυση των παραπάνω και σύμφωνα με το πλαίσιο των αναπτυξιακών αξόνων που έχουν τεθεί στην αρχή, καταλήγουμε σε ένα επικαιροποιημένο σχέδιο δράσεων που θα συντελέσουν άμεσα στην ανάπτυξη της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα ενδεικτικές δράσεις αποτελούν:

- ❖ Μελέτες σκοπιμότητας εκμετάλλευσης βιομάζας, υδάτινων πόρων και αιολικής ενέργειας.
- ❖ Μελέτη εκμετάλλευσης δασικού πλούτου.

- ❖ Έργα ανάδειξης και ήπιας αξιοποίησης των περιοχών που χαρακτηρίζονται ως οικοσυστήματα και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- ❖ Ανάδειξη φυσικών μνημείων (εθνικοί δρυμοί – δάση - λίμνες κ.ά.).
- ❖ Ανάδειξη - Προστασία και αποκατάσταση ευαίσθητων περιοχών - τοπίων ώστε να λειτουργήσουν ως πόροι φυσιολατρικού τουρισμού και γεωτουρισμού.
- ❖ Διατήρηση, αποκατάσταση και αναβάθμιση μνημείων της υπαίθρου (π.χ. γεφύρια, μύλοι, βρύσες).
- ❖ Παρεμβάσεις σε υφιστάμενα κτίρια για τη μετατροπή τους σε μουσεία – συλλογές - εκθετήρια που σχετίζονται με τη λαογραφική/αγροτική/πολιτιστική κληρονομιά.
- ❖ Συντήρηση, Επισκευή, Επέκταση και Αναβάθμιση επαρχιακού και τοπικού οδικού δικτύου (εσωτερικού και εξωτερικού).
- ❖ Σύνταξη μελετών διαχείρισης αποβλήτων για όλους τους οικισμούς του Δήμου.
- ❖ Ηλεκτρονικές υπηρεσίες και εφαρμογές για τον πολίτη (ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονική υγεία, ηλεκτρονική ενσωμάτωση, ηλεκτρονική εκμάθηση.)
- ❖ Προώθηση της βιοποικιλότητας και της φυσικής προστασίας.
- ❖ Προώθηση της ανάληψης δράσεων για σχετικές συνεργασίες, συμφωνιών και πρωτοβουλιών μέσω της δικτύωσης εθνικών, περιφερειακών αλλά και τοπικών παραγόντων.
- ❖ Δράσεις προβολής και ανάδειξης της σύγχρονης πολιτιστικής κληρονομιάς με την αξιοποίηση των υφιστάμενων υποδομών πολιτισμού.
- ❖ Πολιτιστικές παρεμβάσεις σε εκπαιδευτικούς χώρους για τη σύνδεση της παιδείας με τον πολιτισμό.
- ❖ Δημιουργία χώρων έκφρασης σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας όπως χώροι μουσικής, εικαστικών τεχνών, θεάτρου, χορού κ.ά.
- ❖ Δράσεις για την προώθηση - προβολή συνεταιρισμών τοπικών προϊόντων, χειροτεχνίας (υφαντά κ.ά.).
- ❖ Ενθάρρυνση υλοποίησης δράσεων μεταποίησης προϊόντων πρωτογενούς τομέα (τυροκομεία κ.λπ.) μέσω προγράμματος δημοσιότητας.
- ❖ Υποστήριξη μορφών επιχειρηματικότητας γυναικείας, νεανικής, αγροτικής και λοιπών μορφών επιχειρηματικότητας. Παροχή πληροφόρησης (έντυπο υλικό, διοργάνωση εκδηλώσεων).
- ❖ Σύναψη συνεργασίας για την υλοποίηση προγράμματος συμβουλευτικής υποστήριξης και ενίσχυσης του τοπικού πληθυσμού με στόχο την επιχειρηματικότητα.
- ❖ Δράσεις τουριστικής προβολής.
- ❖ Δράσεις αγροτουρισμού.

- ❖ Κατασκευή Info - kiosks σε επιλεγμένα σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος της περιοχής.
- ❖ Παρεμβάσεις δημόσιου χαρακτήρα για ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.
- ❖ Επέκταση του πληροφοριακού συστήματος του Δήμου.
- ❖ Ανάπτυξη ευρυζωνικών δικτύων τοπικής πρόσβασης για τις δημοτικές υπηρεσίες και τους πολίτες του Δήμου.
- ❖ Υλοποίηση συστήματος παρακολούθησης διαδικασιών ISO.
- ❖ Βελτίωση ηλεκτρονικής σελίδας Δήμου.
- ❖ Εκπόνηση μελέτης αξιοποίησης ακίνητης περιουσίας (δημοτικών γαιών, κτιρίων κ.λπ.).
- ❖ Προώθηση επενδυτικών συμπράξεων δημόσιου – ιδιωτικού τομέα.
- ❖ Ορθολογικοποίηση και εκσυγχρονισμός της οικονομικής υπηρεσίας Δήμου – βελτίωση συστήματος εσωτερικού ελέγχου.
- ❖ Επιμόρφωση προσωπικού ΟΤΑ και ανάπτυξη δεξιοτήτων σε θέματα ΤΠΕ.
- ❖ Κατάρτιση στελεχών σε θέματα αναπτυξιακού σχεδιασμού και διαχείρισης προγραμμάτων.
- ❖ Συνεργασία με όμορους Δήμους για θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος, για πολιτική προστασία και για οικονομική ανάπτυξη.
- ❖ Συνεργασία με Δήμους της Περιφέρειας για τη διαχείριση των απορριμμάτων, για την ανακύκλωση των απορριμμάτων, για την εισαγωγή ήπιων μορφών ενέργειας, για την εισαγωγή φυσικού αερίου και για θέματα ΤΠΕ και ψηφιακών υπηρεσιών.
- ❖ Συνεργασία με Δασαρχείο για θέματα προστασίας και αξιοποίησης του φυσικού περιβάλλοντος και προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού πλήρως εναρμονισμένων με το φυσικό περιβάλλον.
- ❖ Συνεργασία με την Περιφέρεια Ηπείρου και την ΠΕΔΗ.
- ❖ Συνεργασία με άλλους Δήμους, εκπαιδευτικά ιδρύματα, ΤΕΙ, Πανεπιστήμια για ανταλλαγή τεχνογνωσίας και την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών στον τομέα των ΤΠΕ.
- ❖ Συνεργασία με φορείς του εξωτερικού για την υλοποίηση διακρατικών συνεργασιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία, καταδεικνύει τη σπουδαιότητα αξιοποίησης των φυσικών και πολιτιστικών διαθεσίμων των ορεινών περιοχών της χώρας και ειδικότερα της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Ζαγορίου. Η αναβάθμιση της περιοχής, θα συνεισφέρει στην ενίσχυση της παρούσας κατάστασης, μέσω της συγκράτησης του πληθυσμού της περιοχής και μέσω της προσέλκυσης επισκεπτών καθώς και μέσω της ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας παράλληλα με την ανάπτυξη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, τη προβολή της μοναδικής φύσης και των ιδιαιτεροτήτων που αυτή έχει καθώς και την αναβάθμιση των υποδομών της περιοχής αλλά και των υπόλοιπων λειτουργιών και υπηρεσιών του Δήμου.

Σχεδόν το σύνολο του Δήμου Ζαγορίου εντάσσεται στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου. Η περιβαλλοντική αξία έχει αναγνωριστεί σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, παρουσιάζοντας μεγάλη ποικιλία αξιόλογης και σπάνιας πανίδας και χλωρίδας, μοναδικού τοπίου και φυσικότητας. Το γεγονός αυτό προσδίδει εξαιρετικά σημαντικές δυνατότητες για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Επιπλέον, η φυσική, πολιτιστική και αρχιτεκτονική κληρονομιά αποτελεί τον κύριο παραγωγικό πόρο που οφείλει να αξιοποιήσει το Ζαγόρι. Η διαδικασία διαχείρισης αυτού του σημαντικού κεφαλαίου ώστε να μην τους υποβαθμίσει, αποτελεί σημαντική πρόκληση για την τοπική κοινωνία. Οι νέες δυναμικές που εμφανίζονται σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να αφομοιωθούν, χωρίς να αποδομήσουν στο σύνολό τους τις παραδοσιακές μορφές παραγωγής ούτε την οργάνωσή και τις δομές της τοπικής κοινωνίας, η οποία για να απαντήσει στις νέες προκλήσεις, πρέπει να εξασφαλίσει τη συνεκτικότητα και συνοχή της. Τέλος, η κοινωνικοοικονομική μετάβαση του Ζαγορίου σχετίζεται άμεσα με τις δυναμικές τριτογενεοποίησης της παραγωγικής του βάσης.

Γενικότερα, η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών κρίνεται πλέον επιβεβλημένη και θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα κάθε τοπικού ή περιφερειακού αναπτυξιακού σχεδιασμού. Η κινητοποίηση των τοπικών φορέων κρίνεται επίσης αναγκαία στην προσπάθεια συμμετοχής, συνδιαμόρφωσης και συνευθύνης στην όλη αναπτυξιακή προοπτική. Τέλος, η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που οι περιοχές αυτές διαθέτουν, θα πρέπει να συνάδει με την προώθηση της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης, με τον ρόλο της Τ.Α να είναι από τα βασικά στοιχεία της καθορισμένης πολιτικής ανάπτυξης.

Παράλληλα, σε εθνικό επίπεδο θα πρέπει η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών να τεθεί σε προτεραιότητα, η οποία πρέπει να εκφραστεί και στην διάρθρωση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να δημιουργήσουμε τις μεγαλύτερες δυνατές συνέργειες μεταξύ εθνικών και κοινοτικών πόρων. Παρά τις συνέπειες της κρίσης που αντιμετωπίζει η χώρα μας, όπως η συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, η εγκατάλειψη των προβληματικών περιοχών, τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας, ο ορεινός χώρος δεν στερείται, ακόμη και σήμερα, αναπτυξιακών δυνατοτήτων. Όμως, παρά το μεγάλο ειδικό βάρος και τη σημαντική παρουσία των ορεινών περιοχών στην κοινωνία, στο περιβάλλον, και στην οικονομία, οι εφαρμοζόμενες πολιτικές σε εθνικό επίπεδο, δεν αποτελούν μία ενιαία πολιτική για το ορεινό χώρο.

Έτσι υπό μορφή προτάσεως, θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι απαραίτητη η δημιουργία ενός ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος για τις ορεινές περιοχές που μπορεί να αποτελέσει το εφαλτήριο και να μοχλεύσει πολλαπλάσια κεφάλαια από τον ιδιωτικό τομέα. Το παραπάνω πρόγραμμα υποστήριξης των ορεινών περιοχών ως στόχους θα μπορούσε να συμπεριλάβει: την υποστήριξη των ορεινών δήμων, την στήριξη της τοπικής ανάπτυξης, την άμβλυνση των ανισοτήτων (διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών) αλλά και τη προώθηση των διαδημοτικών συνεργασιών. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί από Εθνικούς πόρους, Κοινοτικούς πόρους, ΕΣΠΑ και ανταγωνιστικά προγράμματα καθώς και τα νέα χρηματοδοτικά εργαλεία που προσφέρονται από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, με προτεινόμενους άξονες τις περιβαλλοντικές παρεμβάσεις, τις πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, τις κοινωνικές παρεμβάσεις, την τοπική οικονομική μεγέθυνση, την λειτουργική αυτονομία και τη ύπαρξη ενός παράλληλου υποστηρικτικού μηχανισμού.

Εν κατακλείδι, για να έχουμε μια ολοκληρωμένη πολιτική για τον ορεινό χώρο θα πρέπει να υπάρξει αποκέντρωση και ανακατανομή αρμοδιοτήτων από την κεντρική εξουσία στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, ώστε να δημιουργηθεί ένας ενιαίος φορέας διαχείρισης για τις ορεινές περιοχές, αλλά και ένα δίκτυο ορεινών δήμων με αρμόδια διοικητικά και ελεγκτικά όργανα, τα οποία θα αποτελούν τα όργανα του κράτους σε θέματα ορεινής διοίκησης, υπό την εποπτεία και της περιφέρειας και κατ' επέκταση των σχετικών υπουργείων, με αρμοδιότητες του συντονισμού των υπηρεσιών μεταξύ των ορεινών Δήμων, της διευκόλυνσης για την προώθηση των επενδύσεων, της ανάπτυξης και της καινοτομίας, ώστε να αναδείξουν τα προβλήματα, να διεκδικήσουν την δρομολόγηση λύσεων και να προτείνουν συγκεκριμένες πολιτικές.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α.

ΝΟΜΟΣ 4071/2012 – ΦΕΚ Α 85

Άρθρο 4

Ορεινοί Δήμοι. Αρμοδιότητες

Το άρθρο 209 του Π. 3852/2010 αντικαθίσταται ως εξής:

Άρθρο 209

Αρμοδιότητες ορεινών δήμων

1. Όπου στον παρόντα νόμο αναφέρονται οι ορεινοί- μειονεκτικοί δήμοι εννοούνται οι δήμοι στους οποίους περιλαμβάνονται ως δημοτικές ή τοπικές κοινότητες οι Ο.Τ.Α. που αναφέρονται στην Οδηγία 85/148/ΕΟΚ περί τροποποίησης της Οδηγίας 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ συμπεριλαμβανομένων και των χαρακτηριζομένων ως ορεινών δήμων της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του παρόντος νόμου

2. Οι ορεινοί- μειονεκτικοί δήμοι ασκούν επιπλέον είτε αυτοτελώς είτε σε συνεργασία με την οικεία περιφέρεια τις ακόλουθες αρμοδιότητες: α) Υλοποίηση προγραμμάτων αξιοποίησης των ήπιων μορφών ενέργειας. β) Χορήγηση αδειών εγκατάστασης και λειτουργίας εφεδρικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής σε ιδιώτες. γ) Έλεγχος της διαχείρισης υπογείων και επιφανειακών αρδευτικών υδάτων. δ) Έλεγχος της εκτέλεσης εργασιών για την ανεύρεση υπογείων υδάτων και έργων αξιοποίησης υδάτινων πόρων. ε) Εξέταση αιτήσεων για τη χορήγηση αδειών χρήσης νερού και εκτέλεση έργων αξιοποίησης υδάτινων πόρων. στ) Γνωμοδότηση για το ετήσιο πρόγραμμα δασοπονίας στα όρια του δήμου που καταρτίζουν οι οικείες δασικές υπηρεσίες. ζ) Προώθηση της συγκρότησης ομάδων παραγωγών και στήριξή τους για την αντιμετώπιση οικονομικών και διαρθρωτικών θεμάτων σύμφωνα με την ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία). Έκδοση απόφασης, όταν λόγω ειδικών κλιματολογικών συνθηκών καθυστερεί η έναρξη της τυροκομικής περιόδου με την οποία καθορίζεται η έναρξή της, ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες του δήμου, χωρίς αυτή να είναι δυνατόν να υπερβεί το πεντάμηνο. θ)Καθαρισμός και αστυνόμευση ρεμάτων.

3. Τα αντισταθμιστικά οφέλη από τη λειτουργία εγκαταστάσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας των οποίων οι άδειες ανήκαν στις καταργηθείσες νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις και βρίσκονται στα όρια ορεινών ή νησιωτικών δήμων κατανέμονται αναλογικά μεταξύ των δήμων και των οικείων περιφερειών στις οποίες ανήκουν κατά νόμο οι άδειες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Ο τρόπος και η διαδικασία κατανομής ρυθμίζονται με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

B.

Παράγραφοι 210-212 του κειμένου “The future we want”, που υιοθετήθηκε στην Διάσκεψη Ρίο+20 και οι οποίες αναφέρονται στις Ορεινές Περιοχές²

210. We recognize that the benefits derived from mountain regions are essential for sustainable development. Mountain ecosystems play a crucial role in providing water resources to a large portion of the world’s population; fragile mountain ecosystems are particularly vulnerable to the adverse impacts of climate change, deforestation and forest degradation, land use change, land degradation and natural disasters; and mountain glaciers around the world are retreating and getting thinner, with increasing impacts on the environment and human well-being.

210. Αναγνωρίζουμε ότι οι ωφέλειες που προέρχονται από τις ορεινές περιοχές είναι απαραίτητες για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα ορεινά οικοσυστήματα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή υδάτινων πόρων προς ένα μεγάλο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού. τα ευαίσθητα ορεινά οικοσυστήματα είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, την αποψίλωση και την υποβάθμιση των δασών, τις αλλαγές στις χρήσεις γης, στην υποβάθμιση της γης και τις φυσικές καταστροφές.. και οι ορεινοί παγετώνες σε όλο τον κόσμο υποχωρούν και γίνονται όλο και λεπτότεροι, με αυξανόμενες επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην ευημερία των ανθρώπων.

211. We further recognize that mountains are often home to communities, including indigenous peoples and local communities, who have developed sustainable uses of mountain resources. These communities are, however, often marginalized, and we therefore stress that continued effort will be required to address poverty, food security and nutrition, social exclusion and environmental degradation in these areas. We invite States to strengthen cooperative action with effective involvement and sharing of experience of all relevant stakeholders, by strengthening existing arrangements, agreements and centers of excellence for sustainable mountain development, as well as exploring new arrangements and agreements, as appropriate.

211. Επιπλέον αναγνωρίζουμε ότι τα βουνά είναι συχνά το σπίτι κοινοτήτων, μεταξύ των οποίων και αυτόχθονων και τοπικών κοινοτήτων, οι οποίες έχουν αναπτύξει βιώσιμες χρήσεις των ορεινών διαθεσίμων. Ωστόσο, αυτές οι κοινότητες είναι συχνά περιθωριοποιημένες και γι’ αυτό επισημαίνουμε ότι θα χρειαστούν διαρκείς προσπάθειες για την αντιμετώπιση της φτώχειας, της ασφάλειας των τροφίμων και της διατροφής, του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιβαλλοντικής

υποβάθμισης στις περιοχές αυτές. Καλούμε τα Κράτη να ενισχύσουν δράσεις συνεργασίας με ενεργό συμμετοχή και ανταλλαγή εμπειριών από όλους τους σχετικούς παράγοντες, ενισχύοντας τις υπάρχουσες διατάξεις, συμφωνίες και κέντρα αριστείας για τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, καθώς και διερευνώντας νέες διατάξεις και συμφωνίες, όπως αρμόζει.

212. We call for greater efforts towards the conservation of mountain ecosystems, including their biodiversity. We encourage States to adopt a long-term vision and holistic approaches, including through incorporating mountain-specific policies into national sustainable development strategies, which could include, inter alia, poverty reduction plans and programmes for mountain areas, particularly in developing countries. In this regard, we call for international support for sustainable mountain development in developing countries.

212. Κάνουμε έκκληση για περισσότερες προσπάθειες προς την διατήρηση των ορεινών οικοσυστημάτων, συμπεριλαμβανομένης και της βιοποικιλότητάς τους. Ενθαρρύνουμε τα κράτη να υιοθετήσουν μακροπρόθεσμο όραμα και ολιστικές προσεγγίσεις, ενσωματώνοντας πολιτικές ειδικά για τις ορεινές περιοχές στις εθνικές στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν, μεταξύ άλλων, σχέδια καταπολέμησης της φτώχειας και προγράμματα για τις ορεινές περιοχές, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στο πλαίσιο αυτό, κάνουμε έκκληση για διεθνή υποστήριξη για τη βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στις αναπτυσσόμενες χώρες.

² Η μετάφραση των παραγράφων έγινε από το ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. Μέχρι τη στιγμή δημοσίευσης του παρόντος κειμένου δεν έχει κυκλοφορήσει επίσημη μετάφραση του κειμένου “The future we want” στα Ελληνικά.

Γ.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΚΕΔΕ (Εθνικό Σχέδιο με αναπτυξιακό πρόγραμμα για ορεινούς Δήμους)

Οι ορεινές περιοχές της χώρας μας διαθέτουν έναν ανεκμετάλλετο εθνικό πλούτο του οποίου η αξιοποίηση μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της χώρας. Η δημιουργία και εφαρμογή Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για τις ορεινές περιοχές που θα εμπεριέχει αναπτυξιακό πρόγραμμα και υποστηρικτικό μηχανισμό είναι η αναγκαία και ικανή συνθήκη για την ισότιμη συμμετοχή των ορεινών δήμων στην αναπτυξιακή ανασυγκρότηση της χώρας.

Στο Ειδικό Θεματικό Συνέδριο της ΚΕΔΕ στην Κόνιτσα (8-9/9/2017) οι σύνεδροι κατέθεσαν τις εξής προτάσεις:

- ❖ Τη διάκριση των εννοιών «Ορεινός Δήμος», «Ορεινή Περιοχή», «Ορεινή Κοινότητα», «Μειονεκτική Κοινότητα» και θεσμική κατοχύρωση του χαρακτηρισμού ενός δήμου ως «ορεινού», προκειμένου να είναι εφαρμόσιμες οι θετικές διακεκριμένες πολιτικές για τους ορεινούς δήμους.
- ❖ Τη σύσταση Ινστιτούτου Ορεινής Πολιτικής και αντιστοιχία του προβλεπόμενου στο άρθρο 208 του Ν. 3852/2010 Ινστιτούτου Νησιωτικής Πολιτικής.
- ❖ Τη θεσμοθέτηση αυτοτελούς κοινοβουλευτικής επιτροπής ορεινής πολιτικής στην Βουλή.
- ❖ Τη διαμόρφωση Σύγχρονου Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών.
- ❖ Την εκτίμηση πραγματικού λειτουργικού κόστους των ορεινών μικρών πληθυσμιακά δήμων.
- ❖ Τον επαναπροσδιορισμό των κριτηρίων των ΚΑΠ και της ΣΑΤΑ, με ενίσχυση του κριτηρίου ορεινότητας. (Θεσμοθέτηση ειδικού λογαριασμού ενίσχυσης των μικρών ορεινών πληθυσμιακά δήμων, για την ενίσχυση των ανταποδοτικών τους υπηρεσιών, ενίσχυση επιχορήγησης για δαπάνες πολιτικής προστασίας στους ορεινούς δήμους).
- ❖ Την απόδοση τελών υλοτομίας και ποσοστού εσόδων αρχαιολογικών χώρων.
- ❖ Την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων όπως το ΠΑΑ 2014-2020 για την επισκευή, βελτίωση και κατασκευή αγροτικών –δασικών δικτύων δρόμων για τους δασεργάτες, κτηνοτρόφους και προγράμματος τεχνικής υποστήριξης των μικρών ορεινών δήμων για την προετοιμασία έργων και δράσεων για το ΕΣΠΑ.

- ❖ Τη δημιουργία προγράμματος για τους ορεινούς δήμους στα πρότυπα του «ΘΗΣΕΑΣ» που θα αφορά την Γ.Α. για προμήθεια εξοπλισμού.
- ❖ Την απαλοιφή οποιουδήποτε αποκλεισμού από χρηματοδοτικά προγράμματα των ορεινών δήμων με μικρό πληθυσμό για έργα περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος (βιολογικοί καθαρισμοί κλπ.).
- ❖ Έως τη στελέχωση των ορεινών δήμων με το αναγκαίο προσωπικό, θεσμική κατοχύρωση της υποχρεωτικής διοικητικής υποστήριξης των ορεινών δήμων από το δήμο της έδρας του νομού ή τις υπηρεσίες της περιφερειακής ενότητας.
- ❖ Αύξηση αριθμού αντιδημάρχων και αριθμού ειδικών συνεργατών – επιστημονικών συνεργατών στους ορεινούς δήμους.
- ❖ Σύσταση θέσεων Γενικού Γραμματέα σε όλους τους δήμους ανεξαρτήτων πληθυσμού (και θέσης ιδιαίτερου γραμματέα Δημάρχου)
- ❖ Τροποποίηση του άρθρου 3 στοιχ. Ιβ της αριθμ. 129/2534/20.1.2010 ΚΥΑ Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης – Οικονομικών (ΦΕΚ 108/4.2.2010 τεύχος Β), ως εξής:

✓ Από το εσφαλμένο «οι δήμαρχοι δήμων με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων» στο ορθό «οι δήμαρχοι»

- ❖ Θέσπιση κριτηρίων πρόσληψης και παραμονής προσωπικού με ισχυρή μοριοδότηση της εντοπιότητας, αλλά και παραμονής στη θέση πρόσληψης για ικανό χρονικό διάστημα.
- ❖ Άμεση στελέχωση και εξοπλισμός αγροτικών ιατρείων και Κέντρων Υγείας στις ορεινές απομακρυσμένες περιοχές.
- ❖ Μετάβαση στο ψηφιακό σήμα όλων των ορεινών περιοχών.
- ❖ Μείωση του ισχύοντος ορίου απόστασης μεταξύ κατοικίας – σχολικής μονάδας, για την κάλυψη του κόστους μετακίνησης μαθητών στους ορεινούς δήμους και υποστήριξη των εκπαιδευτικών αναγκών τους.

Οι ορεινοί δήμοι ζητούν:

- ❖ Περαιτέρω συνδεδεμένες ενισχύσεις σε αγροτικά προϊόντα.
- ❖ Απόδοση στρεμματικών ενισχύσεων για τις δενδρώδεις καλλιέργειες.
- ❖ Εξασφάλιση εξισωτικής αποζημίωσης για όλη την περίοδο του τομεακού προγράμματος 2014-2020.
- ❖ Τη δημιουργία αγροτικών ΚΕΠ.
- ❖ Την εφαρμογή ειδικών φορολογικών κινήτρων για τους ορεινούς δήμους.

- ❖ Την επαναφορά στο καθεστώς ασφάλισης των επαγγελματιών των ορεινών περιοχών με πληθυσμό μικρότερο των 2.000 κατοίκων στον ΟΓΑ.
- ❖ Ισότιμη συμμετοχή των ορεινών περιοχών στο ετήσιο πρόγραμμα τουριστικής προβολής του Υπουργείου Τουρισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αθανασόπουλος, Γ.Κ. (1992). Θεσμικό Πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης: τόμος Α. Αθήνα.

Βαγιάννη Ε., Ιωσηφίδης Θ. και Πετανίδου Θ. (2003). Η χρήση της ανάλυσης SWOT στο χωρικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό: η περίπτωση του οικοτουριστικού σχεδιασμού στον Πολιχνίτο Λέσβου. ΤΟΠΟΣ επιθεώρηση χωρικής ανάπτυξης, σχεδιασμού και περιβάλλοντος. σελ. 119 - 137.

Γεροντέλη, Α., Δολόγλου, Α., Δοντά, Α., Γιαννακοπούλου, Στ., Γαλανού, Ε. & Ρόκος, Δ. (2010). Συγκρότηση Βάσης Δεδομένων για τους τοπικούς πολιτισμούς των ορεινών περιοχών της Ελλάδας και την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτησή τους με το ορεινό φυσικό περιβάλλον, 6ο Διεπιστημονικό - Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του ΕΜΠ: " Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών", 16-19 Σεπτεμβρίου 2010, Μέτσοβο.

Γετίμης, Π., (2000). «Εναλλακτικές Μορφές Αστικής Διακυβέρνησης στην Ευρώπη» στο Ανδρικοπούλου, Ε.,- Καυκαλάς, Γ., Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος, η διεύρυνση και η γεωγραφία της Ευρωπαϊκής ανάπτυξης. Εκδόσεις Θεμέλιο. Αθήνα.

Γιαννακοπούλου, Σ. (2013). Ζαγόρι: από την ευεργεσία στο sponsoring; "Η συμβολή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Ζαγορίου", ΜΕΚΔΕ, ΕΜΠ, Άνω Πεδινά Ζαγορίου, Ιούλιος, 2013.

Γιαουτζή, Μ., Α. Στρατηγέα, «Αξιολόγηση στο Σχεδιασμό του Χώρου: Σημειώσεις Ασκήσεων», Σ.Α.Τ.Μ., Ε.Μ.Π., Αθήνα, 2005.

Γκέκας, Ρ. & Μήτσου, Κ. (2011). Καλλικράτης. Η Ευρωπαϊκή Τοπική Αυτοδιοίκηση. Συγκριτικά στοιχεία και πολιτικές. Ε.Ε.Τ.Α.Α., Αθήνα.

Γουργιώτης, Α. (2007). Η ανάπτυξη του ορεινού χώρου: το παράδειγμα εφαρμογής της Αράχοβας. Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα.

Δεληθέου Β., Δούρου Δ. & Σταυρακάκη Ε., (2017), «Η Εξέλιξη των ειδικότερων ρυθμίσεων περί Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Ελλάδα κατά τα τελευταία 35 χρόνια», Αυτοέκδοση, Α' έκδοση, Αθήνα.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Α. τ., (2006). Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές: κάλυψη του ελλείματος θέσεων εργασίας. Βρυξέλλες: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (2006). Νόμος 3463 της από 8.6.2006 Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων. Τεύχος Πρώτο. Αριθμός Φύλλου 114.

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (1979). Π.Δ. της 26.9/1.11.1979: Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακών των υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών της ευρύτερης περιοχής Ζαγορίου (Ηπείρου) και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης των οικοπέδων αυτής. Τεύχος Τέταρτο, Αριθμός φύλλου 615.

Θερμογιάννη, Π. (2014). Αειφόρος ανάπτυξη, τοπική κοινωνία και η συνδεσή τους με μια εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία, μέσα απο το παράδειγμα της Ανάβρας Μαγνησίας. Σχολή Ανθρωπιστικών επιστημών, Τμήμα επιστημών της προσχολικής αγωγής και του εκπαιδευτικού σχεδιασμού, Π.Μ.Σ. "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση", Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Διπλωματική εργασία, Ρόδος, 2014.

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, (2017), «Φορολογική Αποκέντρωση & ενίσχυση της Οικονομικής Αυτοτέλειας των Ο.Τ.Α. Α' Βαθμού στην Ελλάδα», ΚΕΔΕ, Αθήνα.

Καζαντζίδου, Χ. (2014). Ο Αγροτουρισμός και η Ανάπτυξη του σε Ευρωπαϊκό, Διεθνές και Ελλαδικό επίπεδο. Μελέτη περίπτωσης: Η Περιοχή των Ζαγοροχωρίων του Νομού Ιωαννίνων. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Α.Π.Θ., Διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη, 2014.

Καρανάσιος, Ν. (2014). Αγροτουρισμός - Προοπτικές Ανάπτυξης στον Νομό Ιωαννίνων. Σχολή Διοίκησης & Οικονομίας, Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΑΤΕΙ Ηρακλείου Κρήτης, Πτυχιακή εργασία, Ηράκλειο, 2014.

Καρρά, Α. (2016). Η πληθυσμιακή εξέλιξη της ορεινής Ελλάδας τη δεκαετία 2001-2011 και οι επιπτώσεις του "Καλλικράτη" στον ορεινό σχολικό χάρτη. (Δ.Π.Μ.Σ) "Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών", Ε.Μ.Π., Διπλωματική Διατριβή, Μέτσοβο, 2016.

Κούρτης Π. (2004). Στρατηγική και ανταγωνιστικότητα στον τουρισμό στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης: Η περίπτωση των Ιονίων νήσων. Διδακτορική Διατριβή. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Κουτσούμπα Κ., (2003). «Ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιας αστικής ζώνης: Π. Φάληρο έως Βουλιαγμένη». Διατριβή Εξειδίκευσης ΠΜΣ «Διαχείριση παράκτιων περιοχών», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Επιστήμης της Θάλασσας.

ΚΥΑ 23069/ΦΕΚ 639 Δ/14-6-05 «Χαρακτηρισμός της χερσαίας περιοχής των ορεινών όγκων της Β. Πίνδου ως Εθνικό Πάρκο, καθορισμός ζωνών προστασίας και καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης».

Λουλάκης Α., (2011), «Οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας: Ορισμοί, Χαρακτηριστικά, Πολιτικές», Ερευνητική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Α.Π.Θ.

Ματαράγκα, Μ., Σουρτζή, Π., Γκαραγκούνη, Κ., Καραγκούνη, Β., Παλαιολόγου, Μ. (2007). Ανάπτυξη μορφών τουρισμού προσαρμοσμένων στο περιβάλλον στο Μέτσοβο και στα Ζαγοροχώρια. 5ο Διεπιστημονικό Πανεπιστημιακό Συνέδριο του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π., Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο. Μέτσοβο, 27-30 Σεπτεμβρίου 2007.

Μπάδα, Κ. (1994). Πολιτισμική ενότητα: Η τοπική κουλτούρα σκιαγραφεί την οικονομική και κοινωνική διάρθρωση της περιοχής. Καθημερινή. σ. 20.

Μπαλάφα, Ν. (2014). Αξιοποίηση Δασικής Βιομάζας στο Δήμο Ζαγορίου. (Δ.Π.Μ.Σ) “Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών”, Ε.Μ.Π., Διπλωματική Διατριβή, Μέτσοβο, 2014.

Μπεριάτος, Η. (1999). Χωροταξία και Ορεινός Χώρος: Για μια βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Διεθνές Συνέδριο, Η Καθιέρωση Πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών: Τα Βαλκανικά Βουνά, Καρπενήσι 16-18 Μαΐου.

Μπέσιλα-Βήκα, Ε. (2007). Τοπική Αυτοδιοίκηση (Τόμος Ι). Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Μπιτσάνη, Ε. (2004). Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα.

Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - πρόγραμμα “Καλλικράτης”, ν. 3852/2010.

Πάλλης, Χ. (2013). *Τα Οικονομικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ευρασία.

Παπαδασκαλόπουλος, Α. (1995), «Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Σιδέρη, Ε. (2013). ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΩΝ. Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Π.Μ.Σ. στη Διοίκηση επιχειρήσεων – Tourism Management, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Διπλωματική Εργασία, Πειραιάς, 2013.

Σιούτη, Γ. Π. (2001). Αποκέντρωση, στο Σπηλιωτόπουλος, Π. Επ. και Μακρυδημήτρης Αντ.(επιμ.), *Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα*. Αθήνα : Εκδόσεις Σάκκουλα, 49-64.

Τουφεγγοπούλου, Α. (2014). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού και αναδυόμενοι τουριστικοί προορισμοί. Ο ρόλος του σχεδιασμού στη χωρική τους διάρθρωση και οι προϋποθέσεις ανάπτυξης τους. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας – Χωροταξίας, Εργαστήριο Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης, Ε.Μ.Π., Διδακτορική έρευνα, Αθήνα, 2014.

Τσάλτας, Γ., Κατσιμπάρδης Κ. (επιμέλεια), *Αειφορία και Περιβάλλον. Η ευρωπαϊκή και εθνική προοπτική*, Πρακτικά Συνεδρίου, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2004, σελ. 101, (κεφ. Local Agenda 21 και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Η εφαρμογή της αειφορικής διάστασης της ανάπτυξης στις τοπικές κοινωνίες).

Τσιτούρα Π., Κουρμαντζής Ι., Καϊμάκη Σ. (2008). Σχέδιο Διαχείρισης Προστατευόμενης Περιοχής Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου. Ιωάννινα.

ΥΠΑΑΝ (2014), Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2014-2020 (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης – ΕΣΠΑ 2014-2020), Αθήνα.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (2001). Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Έκθεση επιστημονικής επιτροπής.

Υπουργείο Γεωργίας (2001). Επιχειρησιακό πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ (2000-2006)

Υπουργείο Γεωργίας (1999). Σχέδιο περιφερειακής ανάπτυξης για τον πρωτογενή τομέα (2000-2006).

Χριστοφάκης Μ., (2004), «Τοπική Ανάπτυξη και Αναπτυξιακή Στρατηγική για τα Τοπικά Κέντρα Ανάπτυξης», ΤΟΠΟΣ, Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, Τεύχος 22-23, σ.σ. 121-133.

Middleton, V. & Hawkins, R. (2004). Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη (επιμ.: Π. Τσάρτας). Αθήνα.

W.W.F. Ελλάς- Ε.Ο.Τ. (2000). Σχεδιασμός δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού. Υπουργείο Ανάπτυξης, Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Τουρισμός - Πολιτισμός».

Ξενόγλωσση

Afonso, A. & Fernandes, S. (2008). Assessing and explaining the relative efficiency of local government. *The Journal of Socio-Economics* 37 (2008) 1946–1979.

Allaire, G. (2011). Petits agriculteurs et marchés locaux dans le contexte de la politique européenne de la qualité Commission de l'agriculture et du développement rural du Parlement européen.

Arabatzis, G., Tsiantikoudis, S., Drakaki, N., & Andreopoulou, Z. (2011). THE LEADER plus COMMUNITY INITIATIVE AND THE LOCAL ACTION GROUPS IN GREECE. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 12(4A), 2255-2260.

Bazin, S. (1998). Passage d'une logique concurrentielle à une logique organisationnelle des politiques locales d'attraction d'entreprises: rôle de la gouvernance locale. In *Revue d'Economie Régionale et Urbaine* No 4, pp: 585 -606.

Becker, A. and Bugmann, H., Global Change and Mountain Regions – The Mountain Research Initiative, *GTOS*, 28, Stockholm, Sweden, 1999.

Bennett, R.J. & Krebs, G. (1991). *Local Economic Development: Public-Private Partnership Initiative in Britain and German*. Belhaven, London.

Bingham Powell G., 2000, «*Elections as Instruments of Democracy: Majoritarian and Proportional Views*», Yale University Press, New Haven, Connecticut.

Brundtland, G.H. (1987). *Our Common Future*. World Commission on Environment and Development. Oxford University Press. Oxford, 1987.

Campagne, P. & Pecqueur, B. (2009). *Zones difficiles, territoires de développement*, In Colloque international: Sociétés de transition et développement local en zones difficiles « delzod », Institut des Régions Arides, Médenine (Tunisie), 22-24 Avril 2009.

Centre of Expertise For Local Government Reform, Peteri G. & Psycharis Y., (2017), «Policy Advice, Local Finance Benchmarking on Financial Resources and Financial Management- National Level, Intergovernmental fiscal relations and local financial management in Greece», Strasbourg

Coz le, J. (1990). *Espaces mediterraneens et dynamiques agraires. Etat territorial et communautes rurale*. Options Mediterraneennes, Etudes et Recherches No 2, Montpellier: CIHEAM, pp: 247-258.

Eliasson, A., Jones, R. J. A., Nachtergaele, F., Rossiter, D. G., Terres, J. M., Van Orshoven, J., Van Velthuisen, H., Bottcher, K., Hastrup, P. & Le Bas, C. (2010). *Common criteria for the redefinition of Intermediate Less Favoured Areas in the European Union*. *environmental science & policy*, 13(8), 766-777.

European Commission (1999). *SWOT Analysis. Evaluating socio-economic programmes. Principal evaluation techniques and tools*. Vol 3 MEANS collection, E.U. structural funds.Luxembourg pp.41-45.

Garofoli G. (1992), «*Endogenous Development and Southern Europe*», Athenaeum Press Ltd, Newcastle.

- Goussios, D. & Beriatos, E. (2008). *Aménagement Rural*, Montpellier: IAMM.
- Greffe, X., (1993), *Société Postindustrielle et Redéveloppement*, Hachette. Paris
- Hambleton, R. and Gross, J. S. (2007). *Governing cities in a global era: urban innovation, competition and democratic reform*, Palgrave Macmillan. Chapter 1, pp: 15-16.
- Kuznets S., 1966, «*Modern Economic Growth: Rate, Structure and Spread*», Yale University Press, New Haven, Connecticut.
- Kohler, T., Pratt, J., Debarbieux, B., Balsiger, J., Rudaz, G. & Maselli, D. (eds) (2012). *Sustainable Mountain Development, Green Economy and Institutions. From Rio 1992 to Rio 2012 and beyond. Final Draft for Rio 2012. Prepared with an international team of experts.*
- Kowalczyk, A., Kuzniar, A., & Kostuch, M. (2014). Analysis of criteria for delimiting less favoured mountain areas (LFA). *Journal of Water and Land Development*, 22(1), 17-24.
- Lundstrom, C., Kytzia, S., Walz, A., Gret-Regamey, A. and Bebi, P., *Linking Models of Land Use, Resources and Economy to Simulate the Development of Mountain Regions (ALPSCAPE)*, *Environmental Management*, Vol. 40, Issue 3, Elsevier, 2007, pp. 379-393.
- Martins, C., Spendlingwimmer, F. (2009). *Farm Structure Survey in Greece 2007*. Eurostat , Statistics in focus, 96/2009.
- Moulaert, F. & Nussbaumer, J. (2004). *Integrated Area Development and social innovation in European cities. A cultural focus*. City, Vol. 8, No 2, pp. 249-257.
- OECD, (2001), *Best Practices in Local Development*.
- Rallet, A., (1999), *Développement local et globalisation*, Sciences Humaines, vol. 90, janvier.
- Scott, D., *Climate Change and Tourism in the Mountain Regions of North America*, 1st International Conference on Climate Change and Tourism, Djerba, Tunisia, 9-11 April, 2003.
- Shepsle K. & Bonchek M., 2010, «*Analyzing Politics*», Second Edition, Norton, σελίδες 67 – 86.

U.N.D.P., (2006). Joining forces and resources for sustainable development. Cooperation among municipalities - A guide for practitioners. United Nations Development Programme, Bratislava regional center for Europe and the Commonwealth of Independent States, Bratislava.

Wong, C. (1997). "Determining Factors for Local Economic Development: The Perception of Practitioners in the North West and Eastern Regions of the UK", *Regional Studies*, Vol. 32.8, pp. 707-720.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016. [Ηλεκτρονικό] Available at:
https://www.espa.gr/elibrary/an4399_en.pdf [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Δήμος Ζαγορίου, (2018). [Ηλεκτρονικό] Available at:
http://www.zagori.gov.gr/index.php?option=com_sobi2&Itemid=569 [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Δήμος Ζαγορίου, (2011). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Ζαγορίου 2012-2014. Ανακτήθηκε από <https://diavgeia.gov.gr/>.

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (2003). Μελέτη τουριστικής ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου. Φάση Β: Προτάσεις για τη στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης. [Ηλεκτρονικό] Available at:
<http://www.gnto.gov.gr/>. [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (2003a). Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου. Φάση Β. [Ηλεκτρονικό] Available at:
http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleti_B_fasi_hpeiros.pdf. [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, (2000). Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού. Μέρος Β. [Ηλεκτρονικό] Available at: http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/ecoeotb.pdf. [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

ΚΕΔΕ: Εθνικό Σχέδιο με αναπτυξιακό πρόγραμμα για ορεινούς Δήμους, (2017). [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.aftodioikisi.gr/ota/dimoi/kede-ethniko-sxedio-anaptixiako-programma-gia-oreinous-dimous-psifisma/> [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Κουρτέσας, Γ. (2003). Η γεωγραφία του ελληνικού χώρου. Τουριστική Γεωγραφία Ελλάδος. [Ηλεκτρονικό] Available at: http://www.phoenixcrete.org/files/GEOGRAFIA-YPAI8ROS-ANAPTYKSI/geografia_elliniku_horou.pdf. [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Κουσούνης, Σ. (2014). ‘‘Πώς ένα δίκτυο αγροτουριστικών καταλυμάτων νίκησε... την κρίση’’. Καθημερινή. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.kathimerini.gr/767508/article/oikonomia/epixeirhseis/pws-ena-diktyoagrotouristikwn-katalymatwn-nikhse-thn-krish>. [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Μπαγινέτας, Κ. (2013). Τοπική αυτοδιοίκηση, αειφορική ανάπτυξη και περιβάλλον. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://bagnetas.com/?p=244> [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Σχέδιο Καλλικράτης. 2010. Μακεδονία. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.makthes.gr/filestore/docs/kallikratis/kalikratis.pdf>. [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].

Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης (2014a), ΕΣΠΑ 2014-2020. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.espa.gr/el/pages/staticESPA2014-2020.aspx> [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].
Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης (2014b), Ευρώπη 2020. [Ηλεκτρονικό] Available at: <https://www.espa.gr/el/pages/staticEurope2020.aspx> [Πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2018].